

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

Відділ змісту і технологій педагогічної освіти

**ЗМІСТ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Методичні рекомендації

Київ 2022

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 4 від 26 травня 2022 року)

Зміст і методичні засади організації виробничої практики у закладах вищої педагогічної освіти: науково-методичні рекомендації / М.П. Вовк, В.П. Гордієнко; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – 2022. – 127 с.

Рецензенти:

Султанова Л.Ю., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Семеног О.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Укладачі:

Вовк М.П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Гордієнко В.П., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

У методичних рекомендаціях на основі сучасних наукових, практико орієнтованих досліджень запропоновано практикуми, дослідницькі, творчо-пошукові та інші завдання, які можна застосовувати з метою з розвитку цифрової компетентності майбутнього вчителя різного фаху, його мовної культури, дослідницької, методичної та інноваційної компетентностей, підвищення рівня педагогічної майстерності. Закцентовано увагу на можливостях ефективної організації виробничої практики майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти в дистанційному і змішаному форматах, що особливо актуально в умовах пандемії. Подано глосарій та список сучасних рекомендованих джерел, що дозволяє підвищити якість організації виробничої практики дистанційно і в реальних умовах.

Методичні рекомендації будуть корисні викладачам закладів фахової передвищої і вищої педагогічної освіти, керівникам педагогічної, виробничої практик, студентам, які здобувають вищу освіту на бакалаврському рівні, учителям закладів загальної освіти, які беруть участь в організації виробничої практики майбутніх учителів різного фаху, всім, хто цікавиться проблемами підвищення якості практичної підготовки майбутніх учителів.

©М.П. Вовк, В.П. Гордієнко, 2022

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Особливості змісту і методики проведення виробничої практики у закладах вищої педагогічної освіти.....	6
2. Практикум до проведення виробничої практики у закладах вищої педагогічної освіти.....	23
2.1. Завдання з розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів.....	23
2.2. Завдання з розвитку інноваційної компетентності майбутніх учителів.....	33
2.3. Завдання з розвитку мовної компетентності майбутніх учителів.....	46
2.4. Практикум з розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів.....	63
2.5. Завдання з розвитку методичної компетентності майбутніх учителів.....	73
2.6. Творчо-пошукові і дослідницькі завдання для проведення виробничої практики.....	79
2.7. Вправи з подолання комунікативних бар'єрів, які виникають під час виробничої практики.....	86
3. Глосарій.....	96
4. Список рекомендованої літератури.....	125

ПЕРЕДМОВА

Виробнича практика є важливою формою професійного становлення майбутнього вчителя у закладі вищої педагогічної освіти, передбачає дієве занурення молодого вчителя у педагогічну роботу, у своєрідну лабораторію ефективного педагогічного впливу на особистість учня. Аналіз освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти, зокрема у педагогічних університетах, уможливив висновок, що виробнича практика має такі назви, як педагогічна, психолого-педагогічна, методична тощо; спільним є її проходження на 4 курсі як передумови написання і захисту дипломної (бакалаврської) роботи. Серед предметних результатів, компетентностей, визначених в освітньо-професійних програмах закладів педагогічної освіти, акцентована увага на якостях, що забезпечують успішну професійну діяльність в умовах школи, готовність продукувати та впроваджувати інновації у професійному середовищі. Крім того, відповідно до Професійного стандарту (Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>) у майбутнього фахівця педагогічного фаху мають бути сформовані компетентності, що зумовлюють інноваційну педагогічну діяльність, здатність впливу на інтелектуальний, емоційний, естетичний розвиток особистості учня.

У методичних рекомендаціях на основі сучасних наукових, практико-орієнтованих досліджень запропоновано практикуми, дослідницькі, творчо-пошукові та інші завдання, які можна застосовувати з метою з розвитку цифрової компетентності майбутнього вчителя різного фаху, його мовної культури, дослідницької, методичної та інноваційної компетентностей, підвищення рівня педагогічної майстерності.

Закцентовано увагу на можливостях ефективної організації виробничої практики майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти в дистанційному і змішаному форматах, що особливо актуально в умовах пандемії. Подано глосарій та список сучасних рекомендованих джерел, що дозволяє підвищити якість організації виробничої практики дистанційно і в реальних умовах.

Сподіваємося, що укладені методичні рекомендації стануть надійним помічником у процесі організації виробничої практики майбутніх учителів у реальних умовах, у дистанційному і змішаному форматі.

1. ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Центральне положення класичної філософії полягає в тому, що перша і основна точка зору пізнання – це точка зору життя, практики. Без практики немає і не може бути наукової теорії, практика є критерієм істини, джерелом пізнання і зоною прикладання теоретичних положень. Як стверджував відомий фізик Л. Больцман: «Немає нічого практичніше, ніж хороша теорія». Саме здобуті теоретичні знання під час аудиторних занять мають стати основою для набуття практичних навичок педагогічної діяльності. Визначальною ознакою компетентності є здатність доцільно діяти у виробничих умовах: помічати та формулювати проблеми, спираючись на здобуті теоретичні знання, та ефективно їх розв'язувати.

К. Ушинський у своїй статті «Про користь педагогічної літератури» писав: «...порожня, ні на чому не заснована теорія виявляється такою ж нікуди не придатною річчю, як факт або досвід, з якого не можна вивести ніякої думки, якому не передує і за яким не йде ідея. Теорія не може відмовитися від дійсності, факт не може відмовитися від думки...» (Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / Костянтин Дмитрович Ушинський // [редактори І. П. Тертичний, Д. Л. Ваккер]. – К. : Радянська школа, 1949. – 420 с., с. 9). У своїх роботах К. Ушинський порівнює педагогіку з медициною і говорить про те, що ці науки вивчити неможливо. Вони надають можливість вивчення як теоретичного, так і практичного циклів. Отримані теоретичні знання треба ще зуміти правильно застосувати на практиці. Без практичної підготовки педагогічні заклади – це те саме, що медичні факультети без клініки, але одна педагогічна практика без теорії в педагогіці – це те саме, що знахарство в медицині (Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / Костянтин Дмитрович Ушинський // [редактори І. П. Тертичний, Д. Л. Ваккер]. – К. : Радянська школа, 1949. – 420 с., с. 13).

На думку М. Козія, педагогічна практика – це особливий вид діяльності, що визначений як ефективний компонент професійної, інтелектуальної та життєвої підготовки майбутнього учителя, вихователя. Педагогічна практика для студента – це процес пізнання багатоаспектної, багаторівневої, багатоякісної інтеграційної системи. При цьому практика є системоутворюючим фактором у загальнопрофесійній підготовці педагога-майстра своєї справи (Козій М.К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики: [методичний посібник] / Микола Кузьмич Козій. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 140 с.; с. 5-12).

За М. Хайдеггером, будь-яка практика складається з єдності трьох компонентів: перший – це сукупність інструментів, засобів, необхідних для вирішення певних педагогічних задач; другий – це соціокультурний простір, який обмежує діяльність, що виконується, як єдність практичного завдання, інструментів і навичок людини; третій – це залучення до практичної діяльності студента, який набуває у цьому просторі власної соціальної і суб'єктної ідентичності. Водночас практико-орієнтована підготовка майбутніх фахівців початкової освіти характеризується сукупністю взаємозалежних і взаємозумовлених складових: концептуальної, змістової, технологічної та діагностичної.

Відомий польський педевтолог Х. Квятковська обґрунтувала теоретико-методологічні засади організації та проведення педагогічних практик. Зокрема вона зазначає, що накопичення знань не гарантує пропорційного збагачення діяльнісних можливостей студента (в екстремальних випадках це явище виявляє себе як поява «навченої безпорадності»). Натомість накопичення практичного досвіду завжди супроводжується накопиченням знань. В ідеальному випадку пізнання й діяльність повинні організовуватися так, щоб збагачення обох було взаємовідповідним і не виникало небезпечних переваг теоретичного (пізнавального) і практичного аспектів у підготовці майбутнього вчителя. Як

зауважує автор, у реальних умовах учительський фах відзначається необхідністю постійного зіставлення багатовимірності й багатоаспектності (особливо у сфері етики і моралі) кожного навчально-виховного випадку з малою кількістю цілей впливу на учня. Відомо, що часом ціна педагогічної помилки не менша, ніж помилка кардіохірурга. Отже, професійно-педагогічна підготовка взагалі, а педагогічна практика зокрема, мають організовуватися так, щоб забезпечувалося збагачення не лише операційно-праксеологічного аспекту, не лише знань і практичних навичок, але й накопичення так званого «клінічного» досвіду, формування комплексу етично-моральних професійних компетентностей (Kwiatkowska H. Nowa orientacja w kształceniu nauczycieli /H. Kwiatkowska. – Warszawa, PWN, 1988. – 358 s.).

У 1921–1924 рр. відбулася реорганізація системи вищої педагогічної освіти: склалися дві форми педагогічної практики – активна (пов’язана з методиками окремих предметів) і пасивна (ознайомлення з дитячими закладами, спостереження за педагогічним процесом у школі).

У 1927–1928 рр. поступово уніфікувалися навчальні плани, практична підготовка в них набула вагомого значення, посилився зв’язок теоретичної та практичної підготовки.

У 1933–1934 рр. студенти проходили педагогічну практику з 3 курсу в два етапи: в першому півріччі ознайомлювалися зі школою, організацією і структурою управління навчально-виховним процесом, відвідували й аналізували уроки вчителів; у другому – звільнялися від навчальних занять в інституті і проходили виробничу практику в школі. Отже, бачимо, що зміст педагогічної практики поступово змінювався, ускладнюючись із року в рік. У повоєнні роки значна увага приділялася вдосконаленню якості практичної підготовки вчителів початкової школи, перед вищими навчальними закладами було поставлено завдання забезпечити тісний зв’язок навчання з життям, практикою, покращити виховну роботу в школі, змінити методи навчання з метою розвитку самостійності та ініціативи учнів.

У 1960-х рр. питанню організації і проведення педагогічної практики студентів приділялася особлива увага. Основними завданнями педагогічної практики було закріплення знань із фахових дисциплін, педагогіки, психології та спеціальної методики, ознайомлення та вивчення навчальної і виховної роботи школи, стану й методики викладання відповідного предмета, спостереження й аналіз уроків, вивчення змісту, форм і методів роботи класного керівника, вивчення особливостей роботи з учнівським і педагогічним колективом, роботи гуртків тощо. Незважаючи на це, час, відведений на педагогічну практику, більшість університетів збільшили лише для студентів денної форми навчання. 1965 р. розроблена інструкція «Про організацію і проведення педагогічної практики в педагогічних інститутах Міністерства освіти УРСР», де висвітлювалися особливості педагогічної практики студентів.

У 1970–1971 рр. педагогічні інститути перейшли на нові навчальні плани, де значну роль відводилося теоретичній підготовці студентів, встановленню тісного зв'язку між теоретичною й практичною підготовкою майбутніх учителів, поглибленню зв'язків педагогічних вузів зі школами. Практика на 3 (4) курсах тривала 6 тижнів (близько 220 год.), а на випускних 4 (5) курсах – більше 290 год. Навчальні плани передбачали напрями організації педагогічної практики: встановлення оптимального зв'язку практики з вивчення теоретичних курсів; оволодіння студентами основами педагогічних умінь і навичок, необхідних для успішної педагогічної діяльності; підвищення самостійності й творчої активності студентів у період педагогічної практики.

У 1985–1986 н. р. вступив у дію навчальний план, згідно з яким із першого по п'ятий курси введено неперервну педагогічну практику, мета якої – забезпечити теоретичну і практичну підготовку вчителя. Введення неперервної практики доводить, що принцип єдності теорії і практики у вивченні педагогічних дисциплін є обов'язковою умовою підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів.

З 1991 р. загальні питання організації й проведення педагогічної практики майбутніх учителів України знайшли своє відображення у Положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (1993 р.), у цільовій державній програмі «Вчитель» (1997), у Концепції педагогічної освіти (1998), Державній програмі «Вчитель» (2002).

Педагогічна Конституція Європи (2013), прийнята Асоціацією ректорів педагогічних університетів, яка стала стратегічним документом, що окреслює концептуальну платформу педагогічної освіти об'єднаної Європи XXI ст., визначає педагогічну практику як один із філософсько-методологічних принципів та основу ефективності педагогічного процесу підготовки учителів. У названому документі педагогічній практиці присвячений окремий розділ, у якому наголошено на її діяльнісному (трудоному) та предметному характері як джерела й механізму освоєння педагогічного та соціального досвіду, критерію істини педагогічного процесу, поза якого неможлива підготовка майбутніх учителів (Педагогічна Конституція Європи // Вища освіта України. – 2013. – №3. – С. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17).

Організація практики студентів регулюється Законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018), Наказом Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (1993), іншими нормативно-правовими документами.

Відповідно до рекомендацій Інституту інноваційних технологій і змісту (2013), виокремлюють такі види практик: навчальну (екскурсійну, ознайомлювальну, мовну, для набуття первинних професійних умінь і навичок тощо); виробничу (експлуатаційну, технологічну, конструкторську, лікувальну, педагогічну, юридичну, економічну, обліково-аналітичну, організаційно-управлінську, науково-дослідну тощо); переддипломну (Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних

закладів України. – Київ : Державна наукова установа «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти», 2013. – 27 с.)).

Щодо педагогічної практики, то за Педагогічною Конституцією Європи (Педагогічна Конституція Європи // Вища освіта України. – 2013. – №3. С. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17., с. 114) це: а) ознайомча; б) культурологічна; в) виховна; г) навчальна; д) переддипломна (предметна). Окреме місце відводить Конституція наскрізній громадянській практиці, яка має на меті інтеграцію майбутнього учителя в систему суспільних відносин, формування громадянських якостей, убезпечення педагога від «споглядального» ставлення до життя, розвиток його активної громадянської позиції.

Згідно з Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018) (Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 №776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyakonceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>), не менше ніж половина обсягу практичної підготовки має відводитися виробничій практиці із самостійним виконанням професійних завдань на базі закладів дошкільної, загальноосвітньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти. Цей вид практик, що здійснюється в умовах реальної професійної діяльності, характеризується залученням студентів до виконання всіх професійних функцій і видів професійної діяльності на тлі обмеженого педагогічного управління та контролю.

Змістом навчальних і виробничих практик є також збирання фактичного матеріалу для виконання курсових проектів (робіт). Педагогічна (виробнича) практика проводиться після опанування студентами дисциплінами циклу загальної підготовки, а також психолого-педагогічними та методичними дисциплінами циклу професійної підготовки. Виробнича педагогічна практика здійснює найвагоміший вплив на процес професійної самореалізації. У процесі практичної підготовки в майбутніх фахівців інтенсивно формується професійна майстерність, яка співвідноситься з

професіоналізмом, професійною компетентністю, іншими феноменами, так чи інакше пов'язаними з характеристикою здатності людини здійснювати професійну діяльність.

Указом Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» пропонується розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (у тому числі за поєднаними спеціальностями на рівні магістра) (2013). Про необхідність розширення обсягів педагогічної практики студентів вказується і в «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018), в якій прописано, що обсяг практичної підготовки має складати не менше 30 кредитів ЄКТС у межах бакалаврських програм і таку ж саму кількість годин – у межах обов'язкової частини магістерських програм. Нововведенням в українську систему вищої педагогічної освіти є впровадження після завершення навчання однорічної педагогічної інтернатури в статусі педагога-стажиста. Студенти мають отримати досвідченого наставника такої самої або спорідненої спеціальності (предметної спеціальності або спеціалізації) з того самого або іншого закладу освіти.

Програма наставництва розробляється наставником спільно з педагогом-стажистом, передбачаючи різні форми професійного розвитку (зокрема, взаємне відвідування уроків, опрацювання відповідної літератури тощо) із залученням науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Сертифікат про успішне завершення періоду педагогічної інтернатури є необхідною умовою для просування особи формальними етапами професійного розвитку (у вигляді кваліфікаційних категорій, звань, посад тощо).

Аналіз положень та програм проведення виробничих (педагогічних) практик у закладах вищої педагогічної освіти з 2018 р. показав, що основними видами практики студентів є навчальні та виробничі практики (Положення про практику здобувачів вищої освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Положення про

практику здобувачів вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Положення про практику здобувачів вищої освіти Львівського національного університету імені Івана Франка, Положення про організацію та проведення практик студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Положення про проведення практики студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки, Положення про організацію та проведення практики здобувачів вищої освіти Сумського державного університету, Положення про проведення практик здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти ХНПУ імені Г.С. Сковороди та інших).

У цих положеннях зазначається, що завданням виробничої практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, набутих студентом під час вивчення загальнопрофесійних та спеціальних дисциплін, здобуття необхідних професійних компетентностей відповідно до вимог освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки фахівця відповідної спеціальності.

Виробнича практика має на меті: навчити студентів творчо використовувати в педагогічній діяльності вчителя та класного керівника теоретичні знання і практичні вміння, набуті в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, окремих методик і спеціальних дисциплін та застосовувати їх на практиці; формування в студентів вмінь організовувати навчально-виховний процес у загальноосвітній школі та в інших типах навчально-виховних закладах (гімназіях, ліцєях, коледжах тощо); 3) виховувати у студентів інтерес до педагогічної діяльності, сформувати навички самоосвітньої творчої діяльності та застосування отриманих знань у практичній педагогічній діяльності.

Завдання виробничої практики: застосування знань та умінь, набутих під час вивчення методик та дисциплін психолого-педагогічного циклу в професійній діяльності; закріплення, поглиблення та збагачення психолого-

педагогічних та спеціальних знань з різних предметів, використання їх при розв'язанні конкретних педагогічних завдань; формування у студентів педагогічних умінь та навичок, які сприяють розвитку професійних якостей особистості вчителя; формування у студентів навичок організації виховної роботи з дітьми, спираючись на знання з психології, педагогіки та фізіології, враховуючи індивідуальні особливості школярів; підготовка студентів до проведення в основній школі занять із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання і виховання; виховання стійкого інтересу до професії вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті, виробленні творчого підходу до педагогічної діяльності; ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в основній школі.

Виробничими практиками для студентів педагогічних спеціальностей є: організаційно-виховна практика в літніх оздоровчих дитячих таборах та позашкільних закладах освіти; виробнича педагогічна практика в закладах загальної середньої та дошкільної освіти; науково-дослідницька практика; науково-педагогічна (асистентська) практика у закладах вищої освіти; переддипломна практика.

Виробнича практика проводиться з відривом від навчання і безпосередньо пов'язана з майбутньою професійною діяльністю.

Виробничі педагогічні практики проводяться на старших курсах підготовки фахівців освітнього рівня «бакалавр» протягом 4-8 тижнів у закладах освіти різного типу для закріплення та поглиблення теоретичних знань, практичних навичок і планується, як правило, з відривом від теоретичного навчання. Рекомендується педагогічну практику визначити як різновид виробничої. Для освітнього ступеня «магістр» асистентську, переддипломну практики визначити різновидом виробничої. Виробнича педагогічна практика є завершальним етапом професійної підготовки майбутніх вчителів. Вона характеризується вищим рівнем самостійності й відповідальності студентів, збільшенням обсягу та поглиблення складності

змісту, використанням сучасних педагогічних технологій та нових інформаційних засобів навчання.

У результаті проходження педагогічної практики студенти повинні набути таких умінь:

- конструктивні: планувати навчальну, позаурочну (гурткову) й виховну роботу; здійснювати відбір, аналіз і синтез навчального програмового матеріалу, здійснення дидактичної обробки складного матеріалу; творчо й обґрунтовано будувати організаційно-педагогічну і логіко-педагогічну структуру уроку відповідно його типу; планувати систему перспективних ліній у розвитку окремої особистості та колективу; здійснювати індивідуальну програму навчання та виховання учня;

- організаторські: діагностувати й організовувати актив класу, керувати ним у різних умовах; організовувати різні види колективної та індивідуальної діяльності учнів, розвивати їх активність під час проведення навчальних та позаурочних занять; здійснювати контроль і допомогу в розумовому та інтелектуальному розвитку учнів; здійснювати контроль і допомогу у виконанні доручень учнями; здійснювати педагогічне керівництво учнівськими організаціями; організовувати роботу з батьками та громадськістю;

- комунікативні: встановлювати педагогічно доцільні відносини з учнями, батьками, учителями; регулювати внутрішньо-колективні та міжколективні відносини; знаходити комфортні форми спілкування з учнями й батьками; передбачати результат педагогічної дії на відносини з учнями;

- дослідницькі: визначати умови організації навчальної, творчої, пошукової діяльності; критично оцінювати досвід, результати своєї педагогічної діяльності; здійснювати якісний аналіз обробки експериментальних даних під час проведення практики з метою розвитку в майбутніх фахівців якостей та здібностей до аналізу та синтезу; використовувати у методичних розробках елементи психолого-педагогічного дослідження, передового педагогічного досвіду; використовувати

інноваційні педагогічні технології, засоби і методи роботи в процесі організації навчально-творчої діяльності учнів старшої школи;

- прикладні: розробляти та виконувати творчі проекти із урахуванням специфіки програмного матеріалу щодо технічної та обслуговуючої праці; розробляти й організовувати проведення культурно-масових заходів; використовувати інформаційні універсальні програми для проектування графічної документації щодо конструкцій моделей різного матеріалу

Під час цієї практики студенти оволодівають системою навчально-виховної діяльності вчителя-предметника та класного керівника.

Зміст виробничої педагогічної практики визначають чотири напрями:

– педагогічний – відповідальність за розробку його змісту, завдань, видів та форми роботи, критеріїв оцінювання покладаються на кафедри педагогічного циклу;

– психологічний – відповідальність за розробку його змісту, завдань, видів та форми роботи, критеріїв оцінювання покладаються на кафедри психологічного циклу;

– фаховий (разом із другим фахом або спеціалізацією) – відповідальність за розробку його змісту, завдань, видів та форми роботи, критеріїв оцінювання покладаються на фахові кафедри;

– організаційний – розробляється фаховою кафедрою.

Розподіл годин навчального плану між першим та другим фахом або спеціалізацією здійснює деканат факультету. Кількість проведених кожним студентом за період практики залікових уроків та виховних заходів визначається програмою практики відповідної спеціальності та освітнього рівня.

Студенти освітнього рівня «магістр» проходять науково-педагогічну (асистентську), науково-дослідницьку та переддипломну практики. Головною метою цих практик є формування у магістрів дослідницько-аналітичних компетентностей, навичок навчальної та виховної роботи в колективі студентів закладів вищої освіти, проведення самостійних наукових

досліджень з фаху. Зміст переддипломної практики визначається темою дипломної роботи (проєкту).

Зміст і послідовність проведення практик протягом всього періоду підготовки фахівців освітніх рівнів «бакалавр» та «магістр» визначається наскрізною програмою практичної підготовки, яка повинна відповідати навчальним планам та освітнім програмам спеціальності підготовки фахівців.

Для забезпечення належного рівня практичної підготовки студентів кафедри розробляють методичні рекомендації щодо організації та проведення практики студентів відповідних спеціальностей та освітніх рівнів, посібники, зразки оформлення звітної документації, які схвалюються Науково-методичною радою факультету і затверджуються Вченою радою факультету.

Основними умовами ефективності виробничої педагогічної практики є теоретична обґрунтованість системи підготовки студентів, її навчальний, розвивальний і виховний характер, комплексний підхід до визначення завдань, змісту, форм і методів її організації та проведення, забезпечення наступності та системності на різних етапах проведення практики.

Перед початком практики на факультетах проводяться настановчі конференції, під час яких студентів ознайомлюють із термінами практики, її метою, завданнями, змістом, програмою, порядком проходження, способами перевірки рівня досягнутих за час практики знань, вмінь, навичок, а також критеріями оцінювання діяльності студентів-практикантів та вимогами до оформлення звітної документації.

Режим роботи студентів під час практики визначається керівниками практики та узгоджується з правилами внутрішнього розпорядку бази практики.

Послідовність реалізації завдань виробничої педагогічної практики студент визначає в індивідуальному плані проходження практики, який складається у перші дні практики, схвалюється керівником від бази практики. Кожен студент працює відповідно до свого індивідуального плану.

Протягом практики практиканти ведуть щоденник педагогічних спостережень, у якому фіксують інформацію, необхідну для виконання завдань практики, висвітлюють хід їх виконання (згідно індивідуального плану проходження практики), в тому числі й роботу зі складання психологопедагогічних характеристик, вивчення та аналізу ділової документації. Матеріали щоденника використовують для звіту про виконану під час практики роботу. Завершується практика підсумковою конференцією, у ході якої студенти звітують про свою роботу, дають узагальнений аналіз її результатів, обмінюються досвідом у формі презентації перебігу практики, обговорюють причини труднощів та висловлюють пропозиції щодо покращення практичної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

Зкладами вищої освіти розробляються методичні рекомендації, в яких наводиться програма практики, мета практики, конкретні завдання, зміст діяльності під час проходження практики, форм звітності, критерії оцінювання тощо.

Керівник виробничої практики від закладу вищої освіти забезпечує організацію, планування і облік результатів практики, складає графік проведення практик; контролює відповідність видів і строків проведення практики навчальним планам; забезпечує своєчасність оформлення проектів наказів про скерування студентів на практику; контролює проведення всіх організаційних заходів щодо проходження практики та забезпечення здобувачів вищої освіти необхідною документацією; спільно з керівниками практики навчально-наукових інститутів (факультетів), кафедр бере участь в укладанні договорів про проведення практик, контролює належний рівень їх оформлення; забезпечує постійне оновлення інформації про організацію і проведення практики на офіційному веб-сайті закладу освіти; контролює проведення практики та виконання її програми здобувачами вищої освіти; бере участь у засіданнях кафедр, конференціях з питань організації,

проведення та підсумків практики; узагальнює досвід організації та проведення практики, вносить пропозиції щодо їх вдосконалення.

Керівник практики від кафедри (інституту, факультету) обирає бази для проходження практики; розподіляє здобувачів вищої освіти за базами практики; організовує проведення настановних та підсумкових нарад з питань практики зі здобувачів вищої освіти; контролює наявність договорів про проведення практики та забезпечує здобувачів вищої освіти скеруваннями на практику; здійснює проведення зі здобувачами вищої освіти обов'язкових інструктажів із охорони праці та безпеки життєдіяльності; повідомляє здобувачів вищої освіти про порядок подання звітної документації з практики, критерії її оцінювання та форми звітності; контролює своєчасне оцінювання звітної документації керівниками практики; подає до деканату звіти про проведення практики з пропозиціями щодо вдосконалення її організації.

Під час виконання програми практики під управлінням керівників практики й викладачів, у взаємодії з усіма учасниками педагогічного процесу майбутні учителі долучаються до роботи з учнями різних вікових категорій, набувають досвід планування, проектування, організації, здійснення та аналізу й самоаналізу різних видів педагогічної діяльності, професійної рефлексії. Це закладає основи подальшого професійного саморозвитку, становлення й розвитку професійно важливих якостей, забезпечує в подальшому успішну професійну адаптацію й самореалізацію як учителів.

У процесі виробничої педагогічної практики засвоюються всі аспекти майбутньої професії, формується критичне та осмислене ставлення до професійних знань, розвиваються професійно необхідні вміння, навички, способи дії, виявляється потреба в професійному саморозвитку, розкриваються мотиви професійної діяльності, поглиблюється інтерес до професійної діяльності. Виробнича педагогічна практика є визначальною ланкою в системі формування професійної компетентності й педагогічної

майстерності майбутніх учителів, основою та критерієм професійної підготовленості майбутнього вчителя.

Виробнича педагогічна практика проводиться після проходження студентами циклу загальної підготовки та психолого-педагогічних і методичних дисциплін циклу професійної підготовки. У процесі практики знання студентів розширюються, поглиблюються, конкретизуються; розвиваються й удосконалюються професійні вміння та навички; виробляється індивідуальний стиль професійної діяльності; розвивається дослідницький та інноваційний потенціал майбутнього вчителя; відбувається опанування всією системою професійних функцій та інтенсивний розвиток усіх елементів і складників професійної майстерності. Це зумовлює надзвичайну широту функцій і специфіку принципів організації педагогічної практики в умовах реформування школи.

Аналіз програм та методичних рекомендацій з організації виробничої педагогічної практики дозволив виявити основні принципи: взаємозв'язок теоретичного навчання і практики, що передбачає застосування теоретичних знань на практиці, усвідомлення їх значущості для успішної професійної діяльності; наступність, що забезпечує змістовий зв'язок усіх видів практики; послідовність, що передбачає поступове ускладнення завдань різних видів практики, розширення спектру соціальних ролей і видів діяльності, збільшення обсягу і ускладнення змісту діяльності; поліфункціональність – одночасне виконання в ході практики професійних функцій і оволодіння різними професійними ролями; перспективність – передбачення розвитку подій їх перспективного здійснення; вільний вибір – врахування індивідуальних особливостей, інтересів, потреб студентів (вибір місця проходження практики, визначення ведучих завдань у межах загальних задач практики, тематики практичної та науково-дослідної роботи); співробітництво – створення у ході практики таких умов, при яких відносини між студентом і керівником практики будуються на пріоритеті довіри і партнерства; єдність педагогічного контролю й самоконтролю, взаємного

аналізу та самоаналізу діяльності студентів, педагогічного управління та студентського самоврядування в організації педагогічної практики; варіативність змісту, форм і методів діяльності практикантів на основі диференціації й індивідуалізації змісту педпрактики; інтеграція, взаємодія та координація діяльності ЗВО, баз проходження практики й органів освіти щодо організації та проведення педагогічних виробничих практик; комплексність, тобто зорієнтованість на виконання студентом усього комплексу професійних функцій педагогічного працівника згідно з державним стандартом вищої освіти; дослідницька спрямованість педагогічної практики, яка передбачає виконання дослідницьких завдань.

Отже, підготовка конкурентноздатних фахівців, пошук нових освітніх парадигм та інноваційних технологій навчання ставлять перед майбутніми вчителями нові вимоги і завдання. Обов'язковими особистісними якостями учителя стали компетентність, ерудиція, індивідуальна творчість, самостійний пошук знань, потреба їх удосконалення і висока професійна культура. Саме тому успіх професійної діяльності майбутніх учителів залежить від сформованості у них професійно-педагогічних цінностей, мотивів, інтересів. Підготовка студентів закладів вищої педагогічної освіти полягає не лише в наданні певної суми знань, а й розвитку ціннісного ставлення до професійної діяльності, формування високого рівня професійної культури. Важливу роль у цьому процесі відіграє виробнича педагогічна практика, яка виступає органічною частиною навчально-виховного процесу і забезпечує поєднання психологічної готовності і теоретичної підготовки майбутніх учителів з їхньою практичною діяльністю. Саме у процесі практики студент може визначитися, наскільки правильно він обрав для себе сферу діяльності, з'ясувати ступінь співвідношення власних особистісних якостей з професією учителя. Педагогічна практика сприяє формуванню і розвитку педагогічної комунікації, ерудиції, інтуїції, здатності до імпровізації, педагогічного оптимізму, педагогічної рефлексії. У процесі виробничої практики студент-усвідомлює свою особистісну роль і

об'єктивну необхідність теоретичних знань, їх прикладний характер, критично аналізує одержані знання, уміння і навички, проєктує свою майбутню професійну діяльність.

2. ПРАКТИКУМ ДО ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2.1. ЗАВДАННЯ З РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Завдання 1. Ознайомтеся з відеопрезентацією капсули «Візуальна грамотність» на платформі Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка «Медіавчительський кампус» <https://www.youtube.com/watch?v=m1mtQCK0wdA>. Визначте основні вимоги до використання візуального контенту під час організації уроку.

Завдання 2. Перегляньте відеопрезентацію капсули «Медіаграмотність» на платформі Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка «Медіавчительський кампус» <https://www.youtube.com/watch?v=YEGV88eM0Ls>. Окресліть ключові вимоги до використання медіаресурсів в освітньому процесі.

Завдання 3. Ознайомтеся з записом вебінару «Культура медійного діалогу в регіональному, національному та міжнародному контекстах» на платформі Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка «Медіавчительський кампус» <https://www.youtube.com/watch?v=vo48lzKTtYY>. У формі групової презентації представте основні складові медіакультури сучасного вчителя.

Завдання 4. Пройдіть навчання за онлайн курсом «Мистецтво викладання» на платформі «Освітній хаб м. Києва» <https://eduhub.in.ua/courses/mistectvo-vikladannya>. Підготуйтеся до дискусії на тему «Яким повинен бути сучасний вчитель: інтелектуалом чи інноватором?»

Завдання 5. На онлайн платформі Edera (<https://www.ed-era.com/courses/>) пройдіть курс «Академічна доброчесність для вчителів старших класів. Академічна доброчесність у школі» (<https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:AmericanCouncils+AcIn101+AcIn2019/about>). За результатами проходження курсу спробуйте характеризувати можливі педагогічні ситуації.

Ситуація 1. У вчителя історії виникла підозра, що учень списав контрольну роботу, однак він не може це довести, тому виставляє в журнал такий бал за контрольну, як ніби учень її не списав, але зверху малює півколо. Якщо такі оцінки з півколами з часом накопичуються або ж з'являються оцінки в колі (доведені факти академічної недоброчесності) – усі «бали з брехнею» анулюються. Учень змушений перескласти пройдений матеріал.

Ситуація 2. У вчителя історії виникла підозра, що учень списав контрольну роботу, однак він не може це довести, тому виставляє в журнал такий бал за контрольну, як ніби учень її не списав, але зверху малює півколо. Якщо з часом у вчителя не виникає підозр, у журналі не з'являються оцінки в колі, учитель має право стерти півколо – вважається, що учень довів свою академічну доброчесність (Шліхта І., Шліхта Н. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів (відповідно до грантового договору № S-UP300-16-CA-001 з Посольством США в Україні). – К., 2019. – 82 с. <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:AmericanCouncils+AcIn101+AcIn2019/about>).

Завдання 6. Ознайомтеся з можливою темою уроку з проблем написання реферату, іншої самостійної дослідницької роботи учнями за працею на платформі Edera (<https://www.ed-era.com/courses/>: Шліхта І., Шліхта Н. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів (відповідно до грантового договору № S-UP300-16-CA-001 з

Посольством США в Україні). –К.,2019. – 82 с.. <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:AmericanCouncils+AcIn101+AcIn2019/about>.

Використовуючи цікавий для майбутнього вчителя віртуальний освітній ресурс, сформулюйте можливі теми рефератів у межах дисциплін, які Ви викладатимете в школі, а також узагальніть рекомендації до їх написання для учнів з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей.

МІЙ ДВОБІЙ З РЕФЕРАТОМ: ЯК ПЕРЕМОГТИ З ЧЕСТЮ

Мета: ознайомити учнів з основними правилами підготовки й написання реферату, азами академічної етики; повторити правила передачі чужих думок на письмі; повторно обговорити, що таке плагіат; повторно упровадити й продискутувати поняття «інтелектуальна власність»; стимулювати самостійність учнів; продемонструвати затребуваність вироблених на уроці навичок і умінь у сучасному житті.

Необхідні матеріали: проектор, слайди, що розкривають тему уроку.

План

1. Що таке реферат?: І знову про страшне слово «плагіат» та як закласти основи академічного письма в школі.

2. Основні дослідницькі кроки або як правильно підійти до написання реферату.

3. Про джерела та літературу: шукаємо відмінності. Вчимося оформлювати бібліографію.

4. Структура реферату.

Домашні завдання: написати твір-роздум на тему «Чому плагіат це погано, а моя власна думка – добре?»; підготувати реферат на загальну тематику «Вибір професії – найважливіша подія в житті молоді людини»:

1) уточнити тему реферату, відповідно до власних зацікавлень;

2) здійснити пошук літератури й укласти її список відповідно до вимог бібліографічного опису (5–7 позицій);

3) запропонувати робочу структуру реферату (перелік Наталя Шліхта, Ірина Шліхта 65 основних питань, які заплановано висвітлити);

4) викласти власні міркування з теми з використанням принаймні 1 цитати (не більше ніж на 1 ст. аркуша А4).

Завдання 7. На основі праці, розміщеної на віртуальній платформі для вчителів Edera (<https://www.ed-era.com/courses/>, Шліхта І., Шліхта Н. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів (відповідно до грантового договору № S-UP300-16-CA-001 з Посольством США в Україні). –К.,2019. – 82 с.. <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:AmericanCouncils+AcIn101+AcIn2019/about>,

ознайомтесь з можливою поетапністю проведення уроку з української літератури для старших класів з метою формування цінностей академічної

культури. Спрогнозуйте можливі теми до уроків української літератури, метою яких є формування в учнів етичного ставлення до результатів чужої праці, до цитування чужих думок, до використання компілятивних прийомів у цитуванні тощо.

ДИСКУТУЄМО З ІВАНОМ ФРАНКОМ, РОЗМІРКОВУЄМО ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ШКОЛИ, ВЧИМОСЯ ПЕРЕДАВАТИ ЧУЖІ ДУМКИ НА ПИСЬМІ (урок «Української літератури», 10 клас)

Мета: поінформувати учнів про шкільні роки Івана Франка – дати поживу для роздумів про академічну (не)добročесність у минулому; проаналізувати прояви академічної (не)добročесності у житті Франка; повторити правила передачі чужого мовлення на письмі; запропонувати школярам написати твір-роздум про призначення школи з використанням цитат.

План 1.

Іван Франко – школяр: розповідь учителя.

2. Академічна (не)добročесність у минулому: аналізуємо учнівський досвід кінця ХІХ століття крізь призму сьогодення.

3. Про такі важливі лапки, що змінюють усе: правила оформлення цитат (базовий рівень).

4. Робота над твором-роздумом на тему: «Про призначення школи».

Методичні рекомендації: Мета вчителя – розповісти про Івана Франка так, щоб перед учнями постав образ живої – а не ідеалізованої – людини, яка свого часу теж помилялася. Потрібно просто навести факти – а школярі самостійно ідентифікують прояви академічної (не)добročесності в житті Франка.

Доцільно також, щоб вони визначили переваги (або ж недоліки) сучасної освітньої системи в порівнянні з кінцем ХІХ століття. Іван Франко народився 27 серпня 1856 р. в с. Нагуєвичі (сучасна Львівська область; у другій половині ХІХ сторіччя – територія, що належала Австрійській імперії, а з 1867 р. – Австро-Угорській монархії). Навчався спочатку в початковій школі в с. Ясениця Сільна, згодом переїхав до м. Дрогобича, де навчався в Головній міській школі отців василіян (1864–1867 рр.) і Дрогобицькій державній вищій гімназії імені Франца-Йосифа І (1867–1875 рр.).

Як згадує близький приятель письменника Карло Бандрівський, переведення Франка із сільської школи в міську було пов'язане з незначним, на перший погляд, інцидентом. Якось учитель наказав Іванові стежити за дисципліною в класі, бо мав вийти на деякий час зі школи. Один із учнів порушував порядок, тому Франко зробив йому зауваження, проте безуспішно. Коли вчитель повернувся до класу, Іван доповів йому про порушника. Бешкетник був покараний. Однак, по дорозі додому шибеник кидав каміння в малого Франка, після чого Іван відмовився ходити в цю школу. Як стверджує Карло Бандрівський, дрогобицька школа отців василіян

була місцем постраху для дітей ще до їхнього вступу до закладу. Деякі вчителі не зупинялися перед побиттям школярів, тому, наголошує автор: «школа була для нас жорстокістю, тьмою Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів 58 обичаїв, карою, лихом. Як тільки прийшли діти до школи і стали перед учителями, так зараз щезав з лиця усміх, губи строго замикалися. На місце приязної прихильності родилися відпір, здержливість, недовір'я і боязнь перед несправедливою карою».

Навчання Франка припало на період освітніх реформ: у 1867 р. було скасовано тілесні покарання; у тому ж році запроваджено польську мову викладання, що мало сприяти асиміляції руської (української) та єврейської молоді польським населенням Галичини. Руська (українська) мова була не обов'язковою для вивчення (на рівні з музикою). Навчання зосереджувалося на заучуванні значних за обсягом текстів латинською, грецькою, німецькою мовами, що зводило до мінімуму самостійність мислення. Шкільна влада прискіпливо контролювала, що саме читають учні. Під заборону підпадало все, що не входило до шкільної програми (наприклад, газети). Така система освіти не могла задовольнити допитливих і талановитих від природи дітей, на кшталт Івана Франка. Водночас, школа була відкрита для зовнішнього контролю.

Щопівроку влаштовували екзамени, коли комісія з представників шкільної та міської адміністрації приймала іспити у присутності батьків і всіх зацікавлених осіб. Екзаменатори звертали увагу насамперед на знання учня, тому Франко, попри своє селянське походження, завжди успішно складав іспити й отримував відзнаки. Показовим є також те, що члени комісії не вважали принизливим публічно вітати просту селянку – матір Франка з успіхом сина. Найбільшою пристрастю Франка були книжки, за якими він «полював як лис за курми», однак у Дрогобичі того часу не було публічної бібліотеки. Придбати книги він також не мав змоги. (У 1865 р. помер батько Франка – сільський коваль Яків, у 1872 р. – мати Марія. Франко практично не мав засобів до існування, хоча й був звільнений від плати за навчання. Лише в січні 1875 р. йому було призначено стипендію).

К. Бандрівський згадує, як одного разу Іван заліз на уроці під лаву й там читав якусь цікаву книжку. За це хлопця було покарано, його пересадили на так звану «ослячу» парту в кінці класної кімнати. Франко виконував домашні завдання для інших і за це отримував від однокласників книжки. Письменник згадував: «...книжки я переважно одержував від товаришів за те, що вироблював письмові задачі, не занедбуючи власної науки, 5 або й більше задач на одну тему, і всі так відмінні одна від другої, що вчитель не пізнавав, що се чужа, а не ученикова робота». Заразом, Карло Бандрівський зазначає, що Франко допомагав товаришам не дуже радо, бо це відривало його від улюбленої справи – читання. Попри всі недоліки тогочасної освітньої системи, Франко здобув ґрунтовну освіту й у 1875 р. закінчив гімназію з похвальним свідоцтвом зрілості, що дозволило йому вступити до

Львівського університету. Після того, як розповідь буде завершена, запропонуйте учням проаналізувати почуте. Насамперед, нехай озвучать недоліки та переваги освітньої системи франкового періоду. Особливої уваги заслуговують тогочасні екзамени. Пофантазуйте з учнями – уявіть, що такі – відкриті для громадськості – екзамени будуть запроваджені найближчим часом. Що в такому випадку зміниться для учнів, їхніх батьків, учителів, для громади?

Згодом школярам потрібно буде відповісти на низку запитань:

1. Чи правильно повівся Франко під час навчання в с. Ясениця Сільна, коли доповів учителю про порушника дисципліни?
2. Чи доцільно під час уроку займатися недозволеними справами (наприклад, читати улюблені книжки)?
3. Чи варто робити домашні завдання для когось / чи варто давати списувати?
4. Чи доречно отримувати (матеріальну) винагороду від однокласників за таку «допомогу»?
5. Чи виправдовує скрутне матеріальне становище академічну недоброчесність? Попросіть учнів запропонувати альтернативні рішення для проблемних ситуацій, окреслених у запитаннях 1–4.

Пам'ятка (доброчесному) вчителю від Івана Франка: «Вчи, але не муч... Це має бути девіз кожного, хто має іншого вчити. Вчи та поясни. Коли замало, покажи і докажи. Якщо дитині нудно йде наука серед чотирьох стін, то треба вивести її на світ. Ходіть собі вдвох, як добрі приятелі, як собі рівні: говоріть з собою. Дитина й незчується, скільки скористала, скільки навчилася, гуляючи з вами по вільному світу. В кожному оточенні будьте чемні та ввічливі. Старайтеся нікому не набридати і не бути нікому тягарем. Старших, – однаково чи ваших хлібодавців, чи людей зовсім чужих і до вас непричетних, – шануйте і з ласкою та любов'ю ставтеся до малих та тих, кого звичайно інші зневажають. А на те все нехай дивиться об'єкт вашого навчання, вашого експерименту: ваш учень. Бо це все теж наука».

Література:

1. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886) / Я. Грицак. – К.: Критика, 2006. – С. 81–102.
2. Спогади про Івана Франка / Упоряд., вступ. сл., прим. М.І. Гнатюка. – 2-ге вид., доп., перероб. – Львів: Каменяр, 2011. – 814 с.

Завдання 8. На платформі Edera (<https://www.ed-era.com/courses/>) у співпраці з платформою «Освіторія» розміщено тренінговий курс «Бери і роби» для вчителів (https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra_Osvitoria_Lenovo+BR101+2019/about). «Бери й роби» – це онлайн-курс, в основі якого – практичні інструменти. З їх допомогою можна

урізноманітнити свої уроки й змінити їх форму, а часом і зміст. У курсі: 15 експертів ГС «Освіторія», інтерв'ю з освітніми гуру з США, Канади і Європи, з нейропсихологами, поведінковими спеціалістами й найкращими вчителями світу, які спеціалізуються на методиках змішаного навчання, креативного мислення, формувального оцінювання та нейрофізіології. Зміст онлайн курсу становлять такі теми: комікси, виступи у форматі TED, трикутник Уолта дістей, діти і гаджети, квести, сучасні стратегії оцінювання, психологічні ігри, інформаційні промови, візуальне мистецтво, стратегії критичного мислення, уроки толерантності, корисні інструменти для креативного аналізу. Спрогнозуйте можливості використання відповідних інструментів у межах дисциплін, які Ви будете викладати відповідно до Вашого фаху у школі.

Завдання 9. За прикладом квесту «Всесвітній день вишиванки — міжнародне свято, яке покликане зберегти споконвічні народні традиції створення та носіння етнічного вишитого українського одягу» на платформі «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua/webquest/vyshyvanka-oberih-ukrainskoho-parodu-6977.html>) доберіть питання, завдання, інтеактивні ігри для організації будь-якого виховного заходу, який можна провести віртуально з учнями.

Завдання 10. Пройдіть онлайн тренінг з проблеми «Цифрова компетентність педагога. Комунікація з учнями за допомогою вебресурсів» на платформі інститутів післядипломної педагогічної освіти (<https://hub.atoms.com.ua/training/317>).

Цільова аудиторія: навчальний курс розроблений для адміністрації закладів освіти, вчителів, спеціалістів психологічної служби, батьків та учнів.

Мета тренінгу: Ознайомити учасників тренінгу, керівників навчальних закладів, з тим, як можна будувати репутацію та бренд школи за допомогою сучасного інструменту - шкільного сайту, єдиного інформаційного

освітнього простору школи, способом достойного представлення закладу освіти в мережі Інтернет.

Зміст тренінгу: Соціальні мережі та шкільний сайт як носії репутації школи. Робота із сайтом — це робота не одного дня і не одного тижня. Майбутній сайт треба детально продумати, обрати на якій онлайн-платформі його створити, зрозуміти, що таке домен, хостинг і SSL сертифікат. Потім наповнити якісним контентом та так, щоб користувачеві було зручно, цікаво та зрозуміло подорожувати його сторінками. А тоді запустити, щоб потім знову і знову регулярно поповнювати. Про безкоштовні та умовно безкоштовні конструктори сайтів для закладів освіти, недоліки безкоштовного хостингу. А також про методичні рекомендації щодо створення сайту школи, навіщо потрібна згода на розміщення персональних даних учнів на сайті закладу освіти в мережі Інтернет та що буде, якщо налаштувати профіль закладу в Google.

Узагальніть рекомендації щодо використання вебресурсів у професійній діяльності вчителя у формі групової презентації.

Завдання 11. Пройдіть тренінг «Організація дистанційного і змішаного навчання» на платформі інститутів післядипломної педагогічної освіти (<https://hub.atoms.com.ua/training/317>). Змодельовати особливості застосування відповідних сервісів і програм у процесі викладання дисциплін за фахом у закладі середньої освіти.

Цільова аудиторія: навчальний курс розроблений для адміністрації закладів освіти, вчителів, спеціалістів психологічної служби, батьків та учнів.

Мета тренінгу: Ознайомитись з простими та ефективними сервісами для організації процесу навчання в онлайні відповідно до виду завдань; надавати зворотний зв'язок учасникам освітнього процесу у режимі реального часу.

Зміст тренінгу: Особливості застосування різноманітних сервісів та програм; конкретні інструменти для діяльності/творчості вчителя.

Завдання 12. Рекомендуємо пройти віртуальний тренінг «Використання квест-технології та онлайн квестів в освітньому процесі» на платформі інститутів післядипломної педагогічної освіти <https://hub.atoms.com.ua/training/314>. Розробіть відповідно до рекомендацій онлайн квест з дисципліни, яку Ви викладатимете у школі.

Цільова аудиторія: навчальний курс розроблений для адміністрації закладів освіти, вчителів, спеціалістів психологічної служби, батьків та учнів.

Мета тренінгу: Ознайомити вчителів із поняттям квестів, історією їх виникнення, різновидами та методикою застосування під час освітнього процесу

Зміст тренінгу: Обговоримо: 1. Походження квест-технології 2. Різновиди квестів 3. Правила проведення квестів у школі 4. Практичні поради 5. Оцінювання під час квесту.

Завдання 13. Пройдіть онлайн тренінг «Створення стислих відеороликів для ефективного уроку. Мотивація учнів через Буктрейлер» на платформі інститутів післядипломної педагогічної освіти <https://hub.atoms.com.ua/training/299>. Підготуйте сценарій відеоролику до уроку, який Ви викладатимете відповідно до фаху у закладі середньої освіти.

Цільова аудиторія: навчальний курс розроблений для адміністрації закладів освіти, вчителів, спеціалістів психологічної служби, батьків та учнів.

Мета тренінгу: Ознайомити педагогів з методикою та технологією створення буктрейлерів

Зміст тренінгу: Буктрейлер: мета і завдання створення. Ігрові, неігрові, анімаційні та інші види. Інструменти створення буктрейлерів. Технічні засоби і програми. Подання інформації.

Завдання 13. На основі віртуального ресурсу на платформі «Освіторія» (Питюр О. Бомбезна українська. Як спланувати та провести мовний табір. У

двох частинах. Частина 1. Весняні мовні табори для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури / О. Питюр. — Київ, 2021. — 192 с. С.46-48. (<https://osvitoria.media/experience/ukrainian-spring-language-camps/>) підготуйте групову чи індивідуальну презентацію на теми: «Українська мова як життєва місія», «Як відеоблогер у TikTok популяризує її серед молоді?», «TikTok в Україні: про популярність говорити рано».

Завдання 14. Скористайтеся теоретичним курсом на платформах EdEra та ГС «Освіторія» для вивчення онлайн-курс «Лайфхаки із української літератури». За покликаннями ви знайдете онлайн-лекції із поясненнями, відеорозбором типових завдань та онлайн-тестуванням із демонстрацією результату: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:Osvitoria_and_EdEra+lifehacks201+lifehacks201/about

Завдання 15. На платформі «Освіторія» розміщено подкаст про громадянську освіту «Більше діла». Його мета — дати вчителям практичні інструменти для крутих уроків. Подкаст створено громадською спільнотою «Освіторія» за підтримки Програми сприяння громадській активності «Долучайся!». Відкриваємо сезон темою, що буде актуальна для всіх учителів: «Ми всі різні — і в цьому наша сила». Цей епізод — про поведінкову модель DISC та про те, як учителям провести рольову гру в класі для глибшого самопізнання учнів (<https://osvitoria.media/experience/bilshe-dilayak-model-disc-dopomozhe-vchytelyam-efektyvno-navchaty/>). Змодельуйте поетапність рольової гри у межах дисципліни, яку Ви викладатимете у закладі середньої освіти з використанням онлайн інструментів.

Завдання 16. За результатами проходження тренінгу «Як говорити, щоб учні вас чули: ненасильницька комунікація» на платформі «Освіторія» <https://osvitoria.media/experience/nenasyllynska-komunikatsiya-yak-govoryty->

shhob-uchni-vas-chuly/ змодельуйте кілька педагогічних ситуацій, які можливі на уроці. Метод ненасильницької комунікації називають «мовою життя». І зовсім не даремно! Це — мова батьків зі своїми дітьми-підлітками, мова подружжя, партнерів по бізнесу, мова вчителя й учнів. Метод ненасильницької комунікації — це алгоритм, який допомагає нам говорити так, щоб нас не просто слухали, а й чули.

2.2. ЗАВДАННЯ З РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Завдання 1. Змодельуйте фрагмент уроку, використовуючи метод «Карусель». Цей варіант навчання найбільш ефективний для одночасного включення усіх учасників в активну роботу з різними партнерами зі спілкування для обговорення дискусійних питань. Ця технологія застосовується: для обговорення будь-якої проблеми з протилежних позицій; для збирання інформації з якої-небудь теми; для інтенсивної перевірки обсягу й глибини наявних знань (наприклад, термінів); для розвитку умінь аргументувати власну позицію.

Як організувати роботу

1. Розставте стільці для учнів у два кола.
2. Учні, що сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому — обличчям. Таким чином, кожен сидить навпроти іншого.
3. Внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє — рухливе: за сигналом ведучого усі його учасники пересуваються на один стілець вправо і опиняються перед новим партнером. Мета — пройти все коло, виконуючи поставлене завдання.

Організації такої діяльності учасники внутрішнього кола є прихильниками однієї точки зору, а зовнішнього — протилежної. Спочатку

йде обмін думками у перших парах, подаються необхідні відомості (аргументи, оригінальний поворот проблеми тощо). Учні фіксують у записничках усе, що подає протилежна сторона. За сигналом ведучого відбувається зміна партнерів, дискусія продовжується, однак учні намагаються підібрати нові контраргументи. До кінця кола учні, як правило, уже відточують свою систему аргументів, а також здобувають досвід спілкування з різними партнерами.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 2. Схарактеризуйте фрагмент уроку на допомогу методу «Акваріуму». «Акваріум» є формою діяльності учнів у малих групах, ефективний для розвитку навичок спілкування у малій групі, вдосконалення уміння дискутувати та аргументувати свою думку. Може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи.

Як організувати роботу

Учитель об'єднує учнів у групи по 4–6 осіб і пропонує їм ознайомитися із завданням.

Одна з груп сідає в центрі класу (або на початку середнього ряду в класі, де стоять парти). Це необхідно для того, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню.

Ця група отримує завдання для проведення групової дискусії, сформульоване приблизно так: прочитайте завдання вголос; обговоріть його у групі; за 3–5 хвилин дійдіть спільного рішення або підсумуйте дискусію.

Поки діюча група займає місце в центрі, вчитель знайомить решту класу з завданням і нагадує правила дискусії у малих групах. Групі пропонується вголос протягом 3–5 хвилин обговорити можливі варіанти розв'язання проблемної ситуації. Учні, що знаходяться у зовнішньому колі,

слухають, не втручаючись у хід обговорення.

По закінченні відведеного для дискусії часу група повертається на свої місця, а вчитель ставить до класу такі запитання:

- Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументованою, доведеною?
- Який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?

На таку бесіду відводиться не більше 2–3 хв. Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група й обговорює наступну ситуацію.

Наприкінці вчитель повинен обговорити з учнями хід групової роботи, прокоментувати ступінь володіння навичками дискусії у малих групах і звернути увагу на необхідність та напрями подальшого вдосконалення таких навичок.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 3. Структуруйте фрагмент уроку з відповідної дисципліни за допомогою технології «Мікрофон». Технологія колективно-групового навчання «Мікрофон» надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Як організувати роботу

1. Поставте запитання класу.
2. Запропонуйте класу будь-який предмет (ручку, олівець тощо), який виконуватиме роль уявного мікрофона. Учні передаватимуть його один одному, по черзі.
3. Надавайте слово тільки тому, хто отримує «уявний» мікрофон.
4. Запропонуйте учням говорити лаконічно й швидко (не більше ніж 0,5-1 хвилину).
5. Не коментуйте і не оцінюйте відповіді.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 4. Змодельуйте фрагмент уроку за спеціалізацією за допомогою технології «Коло ідей». Метою технології є залучення усіх до обговорення проблеми.

Порядок проведення:

- вчитель ставить дискусійне питання та пропонує обговорити його в малих групах;
- після того як вичерпався час на обговорення, кожна група представляє лише один аспект проблеми, яку ви обговорювали;
- групи висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано усі відповіді;
- під час обговорення теми на дошці складається список зазначених ідей;
- коли усі ідеї з вирішення проблеми висловлені, можна звернутись до розгляду проблеми в цілому і підбити підсумки роботи.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 5. За допомогою методу «Прес» структуруйте фрагмент уроку. Метод «Прес» використовується у випадках, коли виникають суперечливі питання і потрібно чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється, переконати інших у правоті. Метод дає можливість учням навчитися формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, в чіткій та стислій формі, впливати на думку співрозмовників.

Щоб бути чітким та переконливим, висловлювання повинно мати таку

структуру й етапи :

1. Позиція: почніть зі слів «*Я вважаю, що ...*» та висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору.
2. Обґрунтування: починаючи словами «*...тому, що...*», наведіть причину появи цієї думки, тобто поясніть, на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції.
3. Приклад: продовжуйте висловлювання словом «*... наприклад, приміром...*» та наведіть факти, дані, що підтверджують вашу позицію.
4. Висновки: завершіть висловлювання «*Отже (тому), я вважаю...*» і узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, як необхідно діяти (це своєрідний заклик прийняти вашу позицію). У ваших виступах, якщо це можливо, використовуйте: думку експертів; статистичні та наукові дані; закони України; інші допоміжні матеріали (речові докази, газетні статті, думки інших учнів, громадян тощо).

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 6. За допомогою використання методу рольової гри структурувати фрагмент уроку за спеціальністю. Мета розігрування ситуації в ролях – визначити власне ставлення до конкретної життєвої ситуації, набутти досвіду поведінки в подібній ситуації шляхом «гри», виконання «ролі», яка є близькою до реальної життєвої ситуації. Вона допомагає навчитися через досвід та почуття.

Рольова гра імітує реальність шляхом «проживання ситуації у ролі», та надає можливість діяти «як насправді».

Якщо ви берете участь у рольовій ситуації, ви маєте:

- чітко дотримуватись своєї ролі;
- намагатись слухати партнерів та вчителя;

- не коментувати діяльність інших, перебуваючи в ролі;
- намагатись поставитися до своєї ролі як до реальної життєвої ситуації, в яку ви потрапили;
- вийти з ролі по закінченні сценки;
- брати участь в її аналізі.

Однією з форм роботи на уроках є аналіз ситуації, реального випадку, життєвого конфлікту. Для розбору певної ситуації вам необхідно звертати увагу на основні моменти.

Якими є факти: Що відбулося? Де і коли? Хто учасники ситуації? Що ми про них знаємо? Які факти є важливими? Які другорядними? Що в описі є фактами, а що думками, оцінками тощо?

У чому проблема ситуації: У чому полягає конфлікт? Яке питання нам треба вирішити, розв'язуючи ситуацію? У чому інтереси кожної зі сторін? Чому вони суперечливі?

Якими можуть бути аргументи: Які аргументи можуть бути наведені на захист позиції кожної зі сторін? На які документи, інформацію ми можемо спиратися, захищаючи ту чи іншу позицію? *У чому полягає рішення:* Яким буде розв'язання ситуації? Чому саме таким? На що ми спираємось, обираючи таке рішення? Якими можуть бути наслідки такого рішення? Чи існують інші шляхи розв'язання?

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 7. Шляхом застосування методу «Ток-шоу» змодельуйте фрагмент уроку за фахом. Метою «Ток-шоу» є отримання навичок публічного виступу та дискусії.

Вчитель на цьому уроці є ведучим на «Ток-шоу». Робота організується таким чином:

1. Вам оголошується тема дискусії.

2. Потім пропонують висловитися із запропонованої теми «запрошеним гостям».
3. Слово надається глядачам, які можуть виступити зі своєю думкою або ставити запитання «запрошеним» не більше 1 хв.
4. «Запрошені» мають відповідати якомога коротше і конкретніше.
5. Ведучий також має право ставити своє запитання або перервати виступаючого через ліміт часу.

Така форма роботи допоможе навчитися брати участь у загальних дискусіях, висловлювати та захищати власну позицію.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 8. За допомогою методу «Мозаїка» структуруйте фрагмент уроку за спеціальністю. Мозаїка – це такий вид діяльності на уроці дає можливість працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує допомагати один одному вчитися навчаючи. Під час роботи за допомогою методу «Мозаїка» учасники повинні бути готовими працювати в різних групах. Спочатку працюють в «домашній» групі. Потім в іншій групі виступають в ролі «експертів» з питання, над яким працювали в домашній групі, та отримують інформацію від представників інших груп. В останній частині заняття знову повертаються в «домашню» групу, для того щоб поділитися тією новою інформацією, яку надали учасники інших груп.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник : автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 9. Використовуючи методи «Домашні групи» і «Експертні групи», спрогнозуйте можливе проведення фрагменту уроку за спеціальністю. Цей метод передбачає дотримання певних вимог. Кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює матеріал. Бажано обрати в групі головуючого, тайм-кіпера (той, хто стежить за часом) та особу, яка ставить запитання, або переконатися, що кожний (кожна) розуміє зміст матеріалу. Після того як вчитель об'єднав учнів у нові групи, учень із «домашньої групи» стає експертом з тієї теми у «експертній» групі. По черзі кожний або кожна мають за визначений вчителем час якісно і в повному обсязі донести інформацію до членів інших груп та сприйняти нову інформацію від представників інших груп.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник : автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.63-68).

Завдання 10. Шляхом застосування методу «Світове кафе» структуруйте фрагмент уроку за фахом. «Світове кафе» (The World Cafe) – це простий процес взаємодії, спрямований на широкий обмін думками, ідеями й досвідом. Учасники сідають за кавові столики, розмовляють і після закінчення певного часу переходять до інших столиків. Такі раунди обговорень створюють живу «мережу» обміну думками й розширюють та поглиблюють колективні знання. Метафоричне ототожнення всього світу з кафе підкреслює важливість мережі словесного обміну й особистих взаємин, які створюють умови для пізнання, але часто залишаються невидимими. Цей метод заснований на припущенні того, що учасники вже мають мудрість і уявлення для розв'язання навіть найважчих завдань. Він дає змогу одержувати й використовувати глибокі знання про сутність речей.

Як зробити процес ефективним

До початку сесії:

- Визначте мету: для чого організується «кафе», які параметри

важливі для досягнення цілей «кафе».

- Питання: ставте відкриті запитання (передбачається розгорнута відповідь, а не лише "так/ні"); гарне запитання дає шанс виявити нові ідеї й можливості.

Під час сесії:

Поясніть мету й технологію «світового кафе». Попросіть 4-6 осіб сісти навколо кавового столика й створіть невимушену дружню атмосферу (макс. 5 хвилин).

За кожним столиком сидить фасилітатор, який пропонує нове питання, кейс або проблему, пов'язану з курсом. Одночасно інші учасники за сусідніми столиками також займаються дослідженням подібного питання.

Учасники й фасилітатор столика обговорюють питання й записують усі основні ідеї безпосередньо на столі, покритому аркушем фліпчарта. У цілому цей процес більшою мірою схожий на робочу сесію, а не на презентацію (15-30 хвилин).

Після першого раунду обговорення учасники переходять до іншого стола («пошук ідей»). «Господар» стола коротко інформує їх про ідеї, запропоновані в ході попереднього раунду обговорень. Відновлена бесіда збагачується ідеями, темами й питаннями, порушеними в ході попередніх обговорень із іншими учасниками.

Цей процес повторюється кілька разів – зазвичай три раунди, і ідеї та погляди починають поєднуватися, а колективні знання – зростати (2-3 рази по 15-30 хвилин).

Відведіть час на підбиття підсумків і узагальнення в ході бесіди з усією групою. Результатом є «перехресне запилення» (перенесення) ідей і думок (5-15 хвилин).

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник : автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.70-71).

Завдання 11. Змодельуйте фрагмент уроку відповідно до спеціалізації шляхом застосування технології проєкту. Проєкт – це індивідуальна, частіше групова або колективна діяльність школярів, яка спрямована на створення твору, трактату, дослідження, комп'ютерної програми, есе, наукової статті тощо.

У сучасній школі можна виділити чотири основні напрями ефективного використання проєктної технології:

- проєкт як метод навчання на уроці;
- проєктні технології дистанційного навчання;
- для формування дослідницьких навичок школярів у позаурочній роботі;
- як метод організації дослідницької діяльності вчителів.

Метою проєктного навчання є: систематизація отриманих знань; практичне застосування знань; набуття нових, глибших знань із певної проблеми. У школі проєктне навчання розглядається як:

- засіб активізації пізнавальної діяльності учнів;
- засіб підвищення якості освітнього процесу.

Сучасні умови життя потребують, щоби людина мислила і працювала творчо, а також уміла приймати нестандартні рішення. Технологія проєктів вважається одним із найперспективніших методів навчання, адже він створює умови для творчої самореалізації тих, хто навчається, підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує навички пошуково-дослідницької діяльності. За тематичною спрямованістю проєкти бувають дуже різноманітними: *мовні, екологічні, етнографічні, країнознавчі, з прав людини, соціологічні тощо*. Не завжди легко визначити тип проєкту за тематичною спрямованістю, адже більшість із них за своєю сутністю є міждисциплінарними. Частіше тип проєкту визначається за характером діяльності. Розглянемо такі основні типи проєктів: дослідницькі, інформаційні, творчі, ігрові, практичні (практико-орієнтовані). Особливу

групу складають телекомунікаційні проєкти. Вони вимагають обов'язкового використання телекомунікаційних технологій.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник : автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.86-87).

Завдання 12. Структуруйте фрагмент уроку за фахом на основі використання методу дослідницького проєкту. В основі такого проєкту знаходиться дослідження певних явищ та процесів. Вони потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження, продуманості методів. Повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення предмета й об'єкта, завдань і методів, висування гіпотез розв'язання проблеми і намічення шляхів її розв'язання.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник : автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.86-87).

Завдання 13. Спроектуйте можливі творчі проєкти під час уроку за фахом. Творчі проєкти не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників. Вона розвивається, підпорядковується кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проєкту. Кінцевим продуктом творчого проєкту можуть бути журнал, альманах, виставка малюнків, свято, вистава, сценка тощо.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.86-87).

Завдання 14. Наведіть можливі варіанти рольових, ігрових проєктів,

які можна виконувати у межах уроків за спеціальністю. Рольовий, ігровий проєкт передбачає виконання ігрових ролей у моделях/ситуаціях, що об'єднуються загальною ідеєю. Це можуть бути ролі історичних постатей, казкових героїв, персонажів літературних творів, соціальні або професійні ролі; можуть бути використані сюжети літературних творів, казок. Ігрові проєкти можуть здійснюватися у формі уявної подорожі, конференції, симпозіуму, журналістського розслідування.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.86-87).

Завдання 15. Запропонуйте тематику інформаційних проєктів у межах уроків відповідно до фаху. Інформаційні проєкти спрямовані на збір даних про об'єкт або явище. Вони передбачають ознайомлення учасників з інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Такі проєкти часто інтегруються в дослідницькі.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.86-87).

Завдання 16. Доберіть теми практико орієнтованих проєктів, можливих для виконання учнями з урахуванням специфіки дисциплін за вашим фахом. Практичні (практико-орієнтовані) проєкти відрізняє чітко визначений із самого початку результат діяльності його учасників, який враховує їхні соціальні інтереси. Такий проєкт потребує ретельно продуманої структури, сценарію діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, чітких висновків, участі в оформленні результатів кінцевого продукту.

(Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник: автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. С.86-87).

2.3. ЗАВДАННЯ З РОЗВИТКУ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Завдання 1. Які мовні засоби використані в тексті, щоб показати стилістичне багатство мовлення вчителя, уміння яскраво, образно, емоційно донести до свідомості учнів духовні цінності народу? Дайте їм характеристику.

«Сьогодні до школи вперше прийшли малюки.

Завтра їм починати навчання, а сьогодні їх привели матері, щоб познайомити з учителем.

Матері пішли додому. Діти залишились з учителем на зеленій галявині, під високою липою.

Старий учитель Іван Пилипович сьогодні зустрічає десяте покоління своїх вихованців. Доведе оцих малюків до четвертого класу, і сповниться йому сорок років роботи в школі.

Ласкаві, привітні очі дивляться в чорні, сірі, сині, блакитні очі своїх вихованців. Діти усміхаються.

– Діти, ви бачили, як задовго до світанку сходить ранкова зоря? – запитав Іван Пилипович, і його лагідна усмішка викликала в малюків таку ж теплу усмішку.

– Ні, не бачили, - відповіли діти.

– А не бачили ви, як соловейко п'є росу?

– Ні, не бачили...

– А як джміль чистить крильця – перед тим, як злетіти з квітки, в якійвін спав уночі?

– Не бачили...

– Які ви щасливі, діти... – сказав Іван Пилипович. – Щасливі, бо вам є що побачити. Щасливі, бо ви побачите багато прекрасного. Я поведу вас на берег ставка, і ви побачите, як сходить ранкова зоря. Ми сядемо в кущах, затамуємо подих і побачимо, як соловейко, прокинувшись, п'є краплину роси. Прийдемо до схід сонця до великої гарбузової квітки і застукаємо там ледачого джмеля, що, переночувавши в квітці, прокинувся й чистить крильця. Підемо напровесні до нагрітого сонцем стовбура й побачимо, як сонечко з під кори виглядає й здивовано дивиться на сніг: що ж це воно таке – жарко вже спати в ліжку, а надворі сніги лежать...

– Ви щасливі, діти, бо все це побачите...» [Сухомлинський В.О. Які ж ви щасливі! // Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. школа, 1973. – С.12.]

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семенов, Ольга Грищенко.

2015. – 217с. С. 49-51).

Завдання 2. Перед вами авторський портрет учителя. Які особистісні якості йому притаманні? У чому щастя вчителя? Випишіть тропи, вживані в тексті, і поміркуйте, як епітети, метафори відображають стан душі вчителя.

«Був і я маленькою сірою пташкою, Аж поки дітей не пізнав, як райдугу,

Коли є щось в мені і доброго – все від дітей! Від найяскравішої райдуги людства.

Всі суперечки, всі бої мої – Яка нікчемна і мала біда моя

Поряд з великим щастям – бути з дітьми! Щодня чекав я з нетерпінням ранку, Щоб утопитись у дитячій щебеті,

Щоб захлинутись у дитячій вереску, Як щастя є – воно поміж дітей»
(Драч І.Ф. Дума про Вчителя // Драч І.Ф. Вибрані твори: В 2 Т. – Т. 2.: Вірші та драматичні поеми. – К.: Дніпро, 1986. – С.184).

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семенов, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С. 49-51).

Завдання 3. Ознайомившись із запропонованою ситуацією, схарактеризуйте дії вчителів та їхнє мовлення: лексичні, синтаксичні особливості, модусні оператори (емотивні знаки засудження, зауваження, коментарі).

«ТТД... ТТД.. – вголос міркував Леонід Йосипович, фізрук, вислухавши Ольгу Григорівну: – Товариші, зачекайте, зачекайте... Щось подібне вже було... Ага, пригадав. Сталося це перед Жовтневими святами. Заходжу в десятий клас, а там ледь до бійки не доходить. З'ясувалося: Шатьку Максиму хтось записку підсунув, я її читав. У ній було... Точно не можу переказати, але зміст такий: поклади калькулятор там, де взяв. Не послухаєшся — тобі глина. І підпис: ТТД. Я ці літери точно запам'ятав.

- За Максимом такий грішок водиться, – підкинула словечко старша піонервожата Любов Миколаївна.

- От бачите, і я тепер пригадав одну халепу з ТТД,— підтримав розмову керівник шостого "Б" Віктор Іванович.— Знаєте яку? Здається, у вересні це було. Дружина принесла дітям кавун, «Здоровий, гарний! На трасі купила. Але на ньому була позначка ТТД. Мені тоді теж на думку не спало,

що це зроблено з певною метою.

В учительській запала тиша, яка тримала всіх у напруженні. Її порушила Ольга Григорівна:

- Маестро... Пробачте, Марочкін на ходу зметикував, що ТТД – це прізвище, ім'я, по батькові Тодоса. Я ледь не повірила йому.

- Схоже на те, що в школі діє якась дивна група, яка з лінощів не знає, чим зайнятися,— походжаючи по кімнаті, висловив думку фізрук.

- Виходить, що так. Хуліганство! Зіпсувати хлопцеві піджак! За що? Цій справі треба надати широкої гласності, бо, чого доброго, скоро і ми познаходимо в своїх кишнях записки загадкового ТТД, – Ольга Григорівна машинально сунула руку в кишеню костюма.

- Я перепрошую, – втрутилась старша піонервожата. – Історію з ТТД справді не можна залишати непоміченою, але... не треба поспішати. Може, спробувати спочатку встановити, хто є застрільником групи. А то сполохаємо і все діло зіпсуємо (Троценко О.Г. Фантазія сьомого уроку: Повість: Для серед. шк. віку. – К.: Веселка, 1989. – 143 с. – С. 28-29).

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семенов, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С. 49-51).

Завдання 4. Прочитайте роздуми українського мовознавця Р.Зорівчак щодо ролі голосу. Поміркуйте, яке значення має голос для педагога, котрий виголошує доповідь? Які ознаки такого голосу?

...Словозахисник, професор Львівського національного університету імені Івана Франка, дійсний член НТШ О. Сербенська вважає голос найкращим інструментом, що його створив Господь Бог: «Голос – це сукупність різних щодо висоти, сили й тембру звуків, які видає людина за допомогою голосового апарату. У кожної людини голос має свій тембр – своєрідне забарвлення, силу, звучність, які багато в чому залежать не лише від фізіологічних, вроджених особливостей, а й від того, чи людина вдосконалює свій голос, дбає про добру, чітку дикцію.

Звертаючи велику увагу на писемне мовлення, ми часто не зосереджуємося на тому, щоб гарно висловлюватися, виробляти свій голос, уміти, так би мовити, «ставити» його, пізнавати його діапазон, знати дію резонаторів, голосових зв'язок, визначати оптимальну тональність.

Не забуваймо, що успіх спілкування часто залежить від якості голосу, його тембру. Голос має широку палітру характеристик. Недаремно у «Словнику епітетів української мови» (За ред. С.Я.Єрмоленко. – К.: Довіра, 1998 р.) зафіксовано понад 300 означень до слова «голос» (і цей ряд ще не є вичерпаний!). ..

Вочевидь, диктори, актори, промовці, поети та вчителі повинні бути

надзвичайно уважні до свого голосу та постійно над ним працювати.

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семеног, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С. 58-61).

Завдання 5. Поміркуйте, в чому сила усного слова, яка роль голосу. Проведіть аналіз власного усного мовлення і мовлення своїх колег. Які мовленнєві помилки частіше за все трапляються? У чому їх причина? Думку обґрунтуйте.

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семеног, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С. 58-61).

Завдання 6. Прокоментуйте міркування К. Станіславського.

Робота над інтонацією полягає не в тому, щоб щось вигадувати і витискувати з себе. Вона відбувається сама собою, якщо існує те, що вона має виявити, тобто думка про внутрішню сутність. Нехай паузи поділяють думку, що викладається, на її скла- дові частини, але щоб кожна з цих частин не втрачала своєї належності і безперервності. Спробуйте по-різному розподілити паузу й наголоси, і ви отримуєте все нові і нові значення... паузи разом з наголосом чітко виділяють головне слово, виносять його, немов на таці, і подають окремо від інших.

Від часу та від звички зафіксовані слова починають вимовлятися механічно і підпадають під владу м'язів язика. Такі слова вимовляються, обминаючи свідомість. При цьому відбувається роз'єднання тексту і підтексту. Слова стають пустими, бездушними, холодними, не зігрітими, не виправданими думкою, формальними. Так виникає зміщення і мимовільне словоговоріння, що випереджає роботу думки, по- чуття, волі та всіх душевних елементів. Вони плентаються за механічно вимовленим словом, як подорожній услід потягу на залізниці.

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семеног, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С. 58-61).

Завдання 7. Виконайте аналіз педагогічної ситуації: поведінку вчителя і учнів, репліки комунікантів. Визначте, які основні напрями повинні бути в роботі класного керівника в такому колективі?

«Намалюйте» мовний портрет учительки з урахуванням аналізу семантики мови жестів, мовлення.

«У шостому «Б» ніщо не віщувало грози. І раптом... Слова важко підібрати, аби точно визначити ситуацію. Комедія та й годі! Почалась вона з нічого. Вчителька історії, Ольга Григорівна, приготувалась опитувати учнів, коли у клас влетів спітнілий Тодос.

- Заспокойся і поясни, чому спізнився, – стримано сказала вчителька.

Тодос прилизав чубчик, заметушився, повернувся, щоб щільніше причинити за собою двері, і в цей момент клас здригнувся від реготу.

- Що сталося? – Ольга Григорівна, постукуючи олівцем по графіну, заспокоювала клас.

- Тодоса промаркірували, щоб не загубився серед диких качок, – пирскнула дівчинка на першій парті.

Два роки тому на ставку, що густо заріс очеретом, поселилися крижні, чирки, лисуhi. Вони спокійно плавали, виводили потомство. Люди не чіпали їх. Нікому й на думку, не спадало полювати на ставку. Тодос збагнув швидко: дістав довге вудилище, почепив на гачок шматок булки - і в очерет. Та й не один, а з ватагою. Батьків не раз викликали в школу, сільраду, штрафували, а Тодосові хоч би що. І ось тепер сталося: на спині Тодоса білою фарбою було виведено літери ТТД, а під ними красувалася качка.

- Що ти зробив з собою? – вжахнулась Ольга Григорівна. – Обережно знімай піджак, бо фарба свіжа, вимажешся.

Тодос почервонів, аж заїкатися став:

- Н-не знаю... Піджак мій... Хтось із-з наших. Я знаю, з-з наших. - І до Забари: - Бароне, чого посміхаєшся? Твоя робота?!

- Ти що, м'яса об'ївся?! – відрізав Забара.

- А хто ж?! Я тобі покажу! В порошок зітру!

- Тодосе, не кричи, ти в класі не один. Мерщій у майстерню, там є розчинники, попроси хлопців, щоб почистили,- мовила Ольга Григорівна і звернулася до класу: – Признайтеся, хто додумався до такого штукарства?

- Яке штукарство? – піднявся Марочкін. – Тодосу захотілось увіковічити своє ім'я в аббревіатурі. Зараз модно так. От і написав: ТТД – Тарахуна Тодос Данилович...

Клас онімів. Ольга Григорівна на якусь мить розгубилася. Потім сказала:

- Ну й Марочкін! Язик у тебе...

- А хіба не так? - Колька напустив на себе міну ображеного. – Так! Так!

- заступився Забара, а на вухо прошепотів Марочкіну: «Молодець, Маестро, тобі в клубі веселих і кмітливих ціни не буде».

Уся школа знала, що Марочкін за словом у кишеню не полізе. Начитався книжок, журналів – легко, невимушено шикуює своєї ерудицією. Ольга Григорівна так і не второпала, що до чого. Її здивував не так Тодос із своєю черговою витівкою, як Марочкін. В учительській вона задумливо розкладала зошити, папери, а перед очима стояв Колька. Не по роках самовпевнений, гоноровитий, не кожний дорослий насмілиться так поводити себе з подібної ситуації. «Маестро... – усміхнулася вона – влучне прізвисько дали йому... Славний хлопчина. І все ж таки, що між ними сталося? З Тодосом грубо пожартували чи, може, в нього справді вистачило розуму наліпити ТТД? А качка?.. Зійдуться колеги, розкажу...» [Троценко О.Г. Фантазія сьомого уроку: Повість: Для серед. шк. віку. –К.: Веселка, 1989. – С. 26-28].

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семенов, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С. 58-61).

Завдання 8. Мовлення педагога виховує, просвіщає і навчає. Важливо, щоб педагог не говорив мовою підручника, а передавав знання “своєю”, доступною для класу мовою, щоб відчував, розумів і любив дітей, прагнув створити необхідний емоційно-інтелектуальний комфорт і для учнів, і для себе, отримуючи від цього моральне задоволення. То в чому ж таємниця творчості вчителя? Прочитайте текст, керуючись засобами невербального мовлення.

«Де найперша таємниця творчості вчителя? Однозначно – в конспекті уроку, точніше у великій праці по підготовці до нього, неповторного, єдиного як прожите життя, як неповторне свято єднання вчительської душі з душами своїх вихованців.

Друга таємниця творчості педагога в його відмові йти по протореній стежці, в його звичці знаходити нестандартні рішення будь-якої проблеми.

Кого люблять діти? Хто не такий як всі, хто щодня радує їх новинкою, хто не буденно сіра, а святкова творча особистість. Це не лише божий дар, цьому можна навчитися у вузі. У нашій школі є правило – два уроки на місяць учитель розробляє в деталях і показує пробу своєї творчості колегам, збагачуючи скарбничку колективного досвіду. Тут і диференціація, тут і розвиток, і становлення особи, тут і цілісна картина світу через інтеграцію предметів в одній темі та проведення дискусії при громадському огляді знань.

Третя таємниця творчості вчителя в його повній свободі вибору форм і методів. Без неї він задихнеться. Вимога єдина - знання ґрунтовні з сумнівом

і доказом, з у власною думкою і елементом наукового дослідження.

Четверта таємниця демократизації навчання, в поєднанні з високою вимогливістю, турботою про здоров'я дитини.

П'ята таємниця – пробудження і розпізнавання у дітей природної обдарованості, яку всіма силами і вмінням педагога слід підтримати, розвинути, досягти найвищого рівня творчості у вибраній галузі.

Шоста таємниця – стимул, стимул і ще раз стимул.

Висновок-аксіома. Без творчого вчителя не може бути ні нової школи, ні нового суспільства, ні вільної України.

Творчість, як прояв новизни в створенні духовних і матеріальних цінностей, потребує свободи і підтримки» [Захаренко О. Поради колезі, народжені в школі над Россю. // Освіта України. – 2005. - №59-60.

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семенов, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С. 65).

Завдання 9. Охарактеризуйте особливості діалогу учительки й учениць. Які методи впливу на особистість були використані вчителем? Про який стиль спілкування педагога з учнями свідчить текст? Доведіть свою думку.

«Коли мами привели Наталочку й Шуру першого вересня до школи, Наталочка принесла до шкільного кабінету багато камінців і черепашок, що понабирала на березі моря в Євпаторії, а Шура привезла з Одеси морську черепаху.

Обидві вони піднесли вчительці, Ганні Петрівні, букети квітів. Ганна Петрівна, ласкаво посміхаючись, запитала:

– Ким же ви, дітки, хочете бути вивчившись?

– Морським капітаном! – сказала Наталочка.

– Гарпунником, - заявила Шура.

– А чи не боїшся китів? Вони ж величезні?! – засміялася Ганна Петрівна.

– А я пінгвінів ловитиму! – одповіла Шура. – Вони менші!

– Щоб бути капітаном або гарпунником, треба вчитися на «відмінно»! – сказала Ганна Петрівна.

– Єсть, учитися на «відмінно»! – відповіли Наталочка і Шура. Ніби справжні моряки» [Вишня Остап. Капітан і Гарпунник // Вишня Остап Вибране. – К.:Наук. думка, 1984. – С. 218.].

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семеног, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С.88-90).

Завдання 10. Які мовні засоби використані в тексті, щоб змалювати образ учителя? Дайте їм характеристику. Прочитайте текст. На Вашу думку, вчителька зіткнулася зі складною ситуацією: а) нічого особливого в цій ситуації немає; б) скоріше ситуація незвичайна; в) надзвичайно нестандартна ситуація. г) ваша відповідь. Які особистісні і професійні якості допомогли вчительці вирішити цю педагогічну ситуацію? Визначте стиль спілкування учительки з учнями.

«Тут уже всі присутні не втрималися, кожний почав доводити, що його мама найкраща, зчинився галас, на який підійшла вчителька Людмила Павлівна.

Хлопці притихли.

Людмила Павлівна, дізнавшись, про що спалахнула суперечка, помирила всіх.

– У кожного з вас, – сказала вчителька, – таки справді мама найкраща в світі! Такої хорошої мами, як у Славка, як у Павки, як у Юрка і як у кожного з вас, ні в кого нема! І в мене є мама, – посміхнулася Людмила Павлівна, – вона вже старенька, але вона так само найкраща мама в світі!» [Вишня Остап. У Новому році – все нове, хороше // Вишня Остап. Вибране. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 197.]

(Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семеног, Ольга Грищенко. 2015. – 217с. С.88-90).

Завдання 11. Ознайомитись та уявити міміко-пантомімічні вирази й фрази викладача у ситуації, коли відчиняються двері й з'являється студент, який запізнівся:

- 1) вимогливо: «Швидше сідайте!»;
- 2) здивовано: «Від Вас я такого не чекав»;
- 3) з докором: «Ну як Ви могли!»;
- 4) запитуючи: «Щось сталося?»;

- 5) радісно: «Нарешті!»;
- 6) тріумфально: «А я що говорив!»;
- 7) обурено: «Це уже в котрий раз!»;
- 8) байдуже: «Мене це не стосується»;
- 9) з прикрістю: «Ви всіх відволікаєте!».

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 88-89.).

Завдання 12. Продемонструвати фрагмент заняття з вивчення нового матеріалу, перевірки домашнього завдання, закріплення вивченого матеріалу, інструктажу до практичної роботи чи виховного заходу. Фрагмент бажано демонструвати в межах 5 хв.

Присутні оцінюють дії викладача, який демонструє фрагмент, і заповнюють запропоновану нижче таблицю з короткими зауваженнями та виставляють підсумкову оцінку (за дванадцятибальною шкалою):

Оцінювання дій студентів

	Дії студента	Прізвище студента				
	Зовнішній вигляд викладача					
	Хода					
	Постава перед аудиторією					
	Жести					
	Авербальні дії (дії з предметами)					
	Постава за викладацьким столом					
	Постава перед аудиторією					
	Постава під час індивідуальної бесіди зі студентом					
	Голос					
	Мова (діалогічна і монологічна)					

	Підсумкова оцінка					
--	-------------------	--	--	--	--	--

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 89-90.).

Завдання 13. Зайдіть до навчальної аудиторії та привітайтеся, зосередьте увагу студентів, налаштуйте їх на співпрацю. Зайдіть до навчальної аудиторії та приверніть увагу студентів без мовного спілкування засобами міміки, пантоміміки тощо. Провести аналіз варіантів спілкування з аудиторією слухачів. Встановити, який із варіантів спілкування більше сподобався слухачам?

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.).

Завдання 14. Зверніться до студентів, використовуючи різні системи звертань (прохання, вимога, попередження, похвала, гумор, запитання, натяк, наказ, побажання). Необхідно знайти не тільки відповідну інтонацію, а й підібрати пластику міміко-пантомічного інтонування, відповідну постановку тіла. Постійно стежити за свободою рухів тіла, розкутістю. Провести аналіз запропонованих слухачами варіантів звернень.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.).

Завдання 15. Вправа на техніку інтонування: скажіть фрази з різними відтінками мовлення (залежно від педагогічної ситуації). Провести аналіз

запропонованих слухачами варіантів інтонування висловів.

- «Хто черговий?»;
- «Підійдіть до столу»;
- «Ви виконали домашнє завдання?»;
- «Прошу Вашої уваги»;
- «Так»;
- «Будьте ласкаві».

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.).

Завдання 16. Вправа на визначення та уточнення системи спілкування. Уявіть собі таку ситуацію: Ви заходите до аудиторії й Вам повідомляють, що в студентському колективі склалася конфліктна ситуація. Продемонструйте, який стиль спілкування (авторитарний, ліберальний, демократичний) з вихованцями Ви оберете? Яка інформація Вас буде цікавити в першу чергу. Провести обговорення на предмет обґрунтування викладачем того чи іншого стилю спілкування.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.).

Завдання 17. Інсценування дій викладача в різних ситуаціях. Провести обговорення дій викладача у запропонованих ситуаціях. Наприклад:

- зробіть зауваження студенту (необхідно підібрати різні варіанти зауважень залежно від ситуації);
- проведіть бесіду зі студентом, який не виконав домашнє завдання;
- зробіть коротке зауваження порушнику дисципліни;

- прокоментуйте оцінку, яку Ви поставили студентові.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.)

Завдання 18. Педагогічна ситуація. Що Ви будете робити, якщо студент запізнився на лекцію чи семінарське заняття, відволікається під час пояснення нового матеріалу, заважає іншим. Прокоментуйте всі перераховані ситуації з наведенням прикладів мовленнєвих зворотів. Провести обговорення запропонованих викладачами мовленнєвих зворотів.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.)

Завдання 19. На початку семінарського (лабораторного) заняття з'ясувалося, що студенти не виконали всією групою домашнє завдання. Інсценуйте вашу поведінку, використовуючи можливості професійно-педагогічного спілкування, міміки, жестів. Проаналізувати запропоновані варіанти поведінки викладача.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.)

Завдання 20. Використовуючи власну енциклопедичну обізнаність (тема довільна), побудуйте розмову зі студентами, використовуючи режисерсько- педагогічні прибудови «зверху», «на рівні» та «знизу». Проаналізуйте, які основні характеристики отримає діалог залежно від

використаної режисерсько-педагогічної побудови.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.).

Завдання 21. Режисувати діалог зі встигаючим / невстигаючим студентом, використовуючи режисерсько-педагогічні побудови:

А) «на рівні»:

– *Встигаючий студент:* (репліка викладача: «Мені здається, що ми могли б вийти за межі програмового матеріалу і зробити спроби розглянути вказані факти з іншого боку...»);

– *Невстигаючий студент:* (репліка викладача: «Я зрозумів, у чому причина таких низьких результатів Вашого навчання...»);

Б) «знизу»:

– *Встигаючий студент:* (репліка викладача «Якщо зможете, то спробуйте самі розібратися з цим матеріалом...»);

– *Невстигаючий студент:* (репліка викладача: «Послухайте, а давайте я не буду сьогодні оцінювати Вашу відповідь. Ви самі оцініте результати своєї роботи...»).

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.).

Завдання 22. Прочитайте уважно репліки і висловлювання педагогів та визначте, які з них позитивно впливають на процес комунікації, а які створюють бар'єри комунікації. Результати аналізу запишіть у зошити за такою таблицею:

Репліки та висловлювання педагога	
Позитивний вплив на процес комунікації	Створюють бар'єри комунікації
1...	1...

Репліки і висловлювання:

- Не говоріть зі мною таким тоном. (–)
- Дивіться мені в очі. Підніміть голову. (–)
- Ви на правильному шляху. (+)
- У цьому щось є (+)
- Я попереджав Вас, що цим все скінчиться. (–)
- Спробуємо обговорити. (+)
- У ваші роки я вже... . (–)
- Зовсім несподівано. (–)
- У Вас язик як мітла. (–)
- Це все, що Ви хотіли сказати? (–)
- Всі роблять помилки. (+)
- Щось я Вас сьогодні не впізнаю. (+)
- Коли це було? Доведіть? (–)
- Правильно, але потрібно конкретизувати... . (+)
- Боже, хто це перед нами! Може нам всім встати і вклонитися? (–)
- Може, спробуємо (+)
- Є час подумати. (+)
- Намагаюся Вас підтримати. (+)

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 128-131.).

Завдання 23. «Ланцюжок цікавих фактів». Використовуючи регламентований формат часу (до 5 хв.) підготувати цікаву, захоплюючу розповідь на довільну тему. Режисувати темпоритм розповіді так, щоб максимально використана кількість цікавих фактів була логічно пов'язана і спрямована на засвоєння аудиторією студентів головної ідеї, поняття навчальної ситуації.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 133-135.).

Завдання 24. «Почуття і настрої». Використовуючи фрагменти музичного твору Антоніо Вівальді «Пори року», проаналізувати картини, що впливають в уяві студентів та характеризувати почуття та настрої від прослуханих фрагментів. Прослухавши музичні фрагменти, провести обговорення питання: «Що з музичного матеріалу впливає на формування почуттєвої сфери та настрою слухача?».

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 133-135.).

Завдання 25. «Педагогічний такт». Ознайомити слухачів із педагогічним етюдом Ю.Л. Львової «Кому з нас треба зупинитися...». Використовуючи непряме педагогічне навіювання, підвести слухачів до оцінки ситуації, що описується та аналізу подальших дій наставника й учня. Запропонувати завершити на власний розсуд педагогічний етюд із розігруванням ролей «наставника» і «учня». Провести обговорення творчої роботи слухачів.

Чому так трапилося? Можливо, тому, що день був насуплений і похмурий? Або ж я просто дуже втомилася? У класі закінчувалася робота над двогодинним твором. Спочатку було цікаво, хто яку тему обере, хто як розпочне роботу; дехто піднімав очі, в яких читалося благання про допомогу

– я йшла і допомагала: разом шукали втрачений зв'язок думок або підказувала забуте слово з цитати. І ось усі розписалися, розшарілися і я вдосталь натішилась ними, захопленими енергійною роботою, замисленими і повністю зануреними у себе.

...Уже давно віддзвенів дзвоник, дев'ятикласники здали зошити й вийшли з класу, забравши свої чернетки, він сидів і, не поспішаючи писав...ні, у тому то й справа, що не писав, а списував із якогось журналу, що зухвало лежав у нього на столі. Ще під час уроку я підходила до нього, просила не списувати, оскільки жодна тема не вимагає нічого іншого, як окрім власної, можливо спірної, неточної, але власної думки. Але він продовжував таємничо косити очима на стілець, що стояв поруч, де очевидно, й лежала рятівна книга, чи журнал. Коли він піднімав голову, я з докором дивилася на нього, натякаючи на те, що цього робити не треба...

А тепер шостий урок закінчився, всі пішли, а він як ні в чому не бувало продовжував вже відкрито списувати...

Тоді я сказала:

- Денисе, а може вже досить?

Він подивився на мене більш суворо, ніж я на нього. Його гарне, яскраве обличчя спалахнуло, але стримуючи себе він так собі м'якенько відповів:

- У мене розпал натхнення, творчості...

- Творчого списування? – відрізала я.

- Хоча б... Можливо, у цьому моя індивідуальність...

- Ось що, Денисе, давайте Вашу роботу і йдіть відпочивайте, – і я протягнула руку. Він із жалем подивився на неї і чітко промовив:

- Диференційованого підходу у Вас немає, а про це, до речі, в газетах пишуть...

- Що в газетах пишуть, уявіть собі я знаю, але мені не хотілося б зараз на цю тему дискутувати. (Я почула власний лайливий голос і злякалася: що я роблю! Серйозно сперечаюся з учнем, що мене навмисно роздратовує!)

- Яюсь це не демократично – продовжував учень.

- Дивно Ви яюсь демократію розумієте, однобоко – практично крикнула я, і тут мене понесло...(Чула себе і думала: „Але ж я молодих колег вчу: не дратуйтеся! Скільки способів подолати роздратування їм пропонувала: до десяти рахувати, кохане обличчя згадати...”)

- А от кричати якраз не треба – голосно та грізно сказав він.

- Так як же не кричати! – ще сильніше розійшлася я („Зупинись! – вимагала я від себе абсолютно безуспішно: – Подивися на себе з боку...Яка я потворна! Зрозумій його, перевтілюся у нього, як учиш інших... Він же просто як кажуть, „закусив вудила...”).

несправедливо врешті, Ви поводите себе зараз! – поміж тим, практично не усвідомлюючи, що кричала якраз я, і щось грубе доносилось мені у відповідь.

Раптом, неначе з розмаху, з розбігу, неначе в стіну врізалась, я замовкла, бо Денис твердо обірвав мене:

- Комуś із нас треба зупинитися.

Я з полегшення здихнула і...прийшла до тями. „Вибач...” – уже виривалось з моїх губ, але він випередив мене і тихо-тихо сказав:

- Вибачте мене, – і вийшов із класу, забравши все ним написане.

(Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладачаВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с. С. 138-139.).

2.4. ПРАКТИКУМ З РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Завдання 1. Для того, аби розглянути педагога в якості лідера, доцільно порівняти ці дві ролі. Наведена нижче вправа допоможе вам розпочати процес усвідомлення ролі педагога як лідера.

1. Пригадайте педагога, який позитивно вплинув на вас. Завдяки чому йому це вдавалося? Запишіть слова, якими ви могли б описати цього педагога.

2. Подумайте про лідера, який надихав вас у минулому. Це може бути всесвітньо відома людина, як Мартін Лютер Кінг, Магатма Ганді, Мати Тереза, або ваш батько чи тренер. Завдяки чому лідер надихав вас? Запишіть слова, якими ви могли б описати цього лідера.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергеева Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Еміс Плюс», 2008. — 184 с. С. 12).

Завдання 2. Після успішного виконання цього навчального завдання ви зможете назвати риси ефективних лідерів. Перегляньте два списки слів, які ви склали під час попередньої вправи, та покажіть їх іншій людині. Чи помічаєте ви певну подібність між ними? Чинаводить це вас на думку про паралелі між лідером і педагогом?

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергеева Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Еміс Плюс», 2008. — 184 с. С. 13).

Завдання 3. Обговоріть стилі лідерства, відповідаючи на такі запитання: як відрізняються типи лідерства; які переваги й недоліки кожного з типів? Після загального обговорення стилів лідерства, виконайте в невеликих групах наступну вправу:

1. Обговоріть нотатки, які ви зробили під час обміну думками у групі.

2. За допомогою таблиці 1.1 охарактеризуйте рису, яка була обрана для вашої групи. Обговоріть, як представлено лідерство.

3. Обміркуйте та запишіть способи, в які викладач міг би застосувати рису.

4. На ватмані запишіть підсумок своєї дискусії та представте його аудиторії.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергеева Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олій-ника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с.С.15)

Завдання 4. Спостерігаючи за презентаціями груп, запишіть основні тези, висловлені стосовно кожної риси лідера:

- розуміння необхідності змін;
- формування кола однодумців;
- підтримка інших;
- визначення шляху.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергеева Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олій-ника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с.С.15).

Завдання 5. Під час вашої лекції двоє учнів починають тихо розмовляти один з одним. Ваші дії:

- не звертатимете на них уваги;
- попросите їх припинити розмови;
- скажете, що вони діють вам на нерви, і якщо вони продовжуватимуть розмови, ви їх попросите вийти за двері.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергеева Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олій-ника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с.С.19).

Завдання 6. Один з учнів запізнюється на п'ять хвилин і заходить, коли група вже працює над завданням. Цей учень запізнюється вперше і виглядає засмученим. Він швидко сідає за парту, але не починає працювати. Ваші дії:

- згадаєте своє правило щодо запізнень і скажете йому: «Ти запізнився. Ти знаєш, що за це буде. Підійдеш до мене після заняття»;
- не робитимете нічого;
- вловите його погляд, попросите підійти до вас і скажете: «Ти сьогодні виглядаєш стурбованим».

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Еміс Плюс», 2008. — 184 с. С.19).

Завдання 7. Один з учнів дуже голосно розмовляє, особливо коли чимось захоплюється. Це відволікає інших учнів. На занятті учні в парах навчають одне одного новій навичці. Все йде добре, поки цей учень не захоплюється роботою і, не помічаючи, починає говорити дедалі голосніше. Ваші дії:

- не звертатимете уваги;
- відведете учня в бік попросите розмовляти тихіше;
- скажете, щоб він не говорив так голосно.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Еміс Плюс», 2008. — 184 с. С.19.)

Завдання 8. Ви розподілили учнів на пари й дали їм спільне завдання. Один з учнів каже: «Я з цим шмаркачем працювати не буду. Дайте мені іншого напарника!» Ваші дії:

- проігноруєте ці слова й дасте змогу вихованцям вирішити все самотійно;
- зробите перерву й поговорите з ним;
- скажете учневі, що він таки працюватиме з цим напарником, тому треба

дорослішати й робити те, що кажуть.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с. С.19.).

Завдання 9. Ознайомтеся з методикою НОРМА.

Компоненти:

1. Не втручатися.

Що це означає:

Продовжувати заняття у звичний спосіб без втручання в ситуацію; нічого не говорити та не робити для виправлення поведінки.

Як працює:

Якщо ви не звертаєте уваги на поведінку, це дає вам змогу продовжувати заняття і не відволікати всю аудиторію без потреби. Іноді ситуація вирішується без вашого втручання.

Чому важливо:

Цей підхід важливий коли:

- ви вважаєте, що небажана поведінка майже напевне припиниться сама по собі;
- поведінка нікому не шкодить;
- немає небезпеки хвильового ефекту (малоймовірно, що інші учні імітуватимуть або повторюватимуть небажану поведінку).

Як це робиться:

Спостерігайте і слухайте. Запитайте себе: «Ситуація покращиться чи погіршиться, якщо я не втручатимусь?»

Рекомендації:

- Часто учні погано поведуться, аби привернути вашу увагу, і якщо їм вдається, це може підсилити негативну поведінку.
- Учні підтримують один одного і можуть продовжувати погано поводитись, якщо відчують підтримку однокласників.

- Знайте, хто в групі лідери.
- Обмежуйте правила до мінімуму. Що більше правил, тим більша ймовірність їх порушення.
- Відстежуйте негативну поведінку, на яку ви не реагували. Ведіть нотатки, щоб коли вам знадобиться поговорити з учнем, ви могли оперувати конкретною актуальною інформацією.

2. Опосередковано припиняти небажану поведінку

Що це означає:

Невербально дати зрозуміти учневі, що він має припинити поводитися таким чином.

Як працює:

Припиняє негативну поведінку не порушуючи перебігу заняття.

Чому важливо:

Якщо ви зможете припинити небажану поведінку опосередковано, ймовірність конфронтації чи ворожості буде меншою.

Як це робиться:

Встановіть зоровий контакт. Спокійно підійдіть ближче до учня, який порушує дисципліну.

Рекомендації:

Не варто соромити учня, це рідко допомагає.

Зосередьте увагу на відповідній групі учнів. Уникайте виокремлення

«офірного цапа» або лише одного вихованця, якщо до порушення дисципліни причетні кілька осіб. Не поширюйте провину на інших, якщо насправді винен лише один учень.

3. Розвідати ситуацію.

Що це означає:

Ставити запитання та збирати інформацію.

Як працює:

Дає вам більше необхідної інформації про те, що відбувається.

Чому важливо:

- Якщо ви уважніше ставитиметеся до інформації, ви зможете обрати найоптимальніший шлях для вирішення ситуації.
- Ви уникнете почуття ніяковості, яке може виникнути, якщо ви робитимете поспішні висновки та даватимете нереалістичні поради.
- Як це робиться:
- Реагуйте по суті. Наприклад, «Отже, ви кажете, що_____.»
- Реагуйте на почуття. Наприклад, «Ви відчуваєте себе через те, що...»
- Обговорюйте ситуацію наодинці з учнем.
- Уникайте поспішних суджень.
- Якщо вам потрібно відреагувати або прокоментувати поведінку, робіть це конструктивно.

Вам можуть допомогти описані нижче методики:

- Забезпечуйте зворотний зв'язок.
- Запитуйте думку учня. Чи дійсно він саме так бачить ситуацію?
- Реагуйте на думку учня.
- Повідомляйте, яку поведінку ви хочете бачити і чому.
- Обов'язково робіть наступні кроки. Якщо учень виправив поведінку, його слід похвалити, якщо ні — продовжуйте виправляти ситуацію.

Рекомендації:

- Будьте уважні, коли ставите запитання або відповідаєте на них.
- За можливості обговорюйте ситуацію приватно, не в присутності інших.
- Навчіться добирати слова, щоб правильно описати, як може почуватися учень.
- Уникайте поспішних суджень.
- Якщо вам потрібно прокоментувати поведінку або відреагувати на неї, робіть це конструктивно.

4. Моделювати правила.

Що це означає:

Повідомте учням, що саме вони мають зробити. Опишіть наслідки в разі невиконання.

Як працює:

Зупиняє порушення дисципліни, перш ніж воно пошириться на весь клас.

Чому важливо:

Якщо ви конструктивно виходитимете з таких ситуацій та, в разі потреби, застосовуватимете санкції за порушення дисципліни, збільшиться ймовірність того, що учні активніше братимуть участь у навчальному процесі.

Як це робиться:

Повідомте учням, яку поведінку ви очікуєте. Опишіть наслідки в разі невиконання вимог.

Рекомендації:

- Застосовуйте цей підхід для вирішення проблем, які унеможливають навчальний процес.
- Моделюйте правила, коли порушення поведінки може зашкодити учням, які погано поводяться, або всім іншим.

5. Аналізувати поведінку учнів у динаміці.

Що це означає:

Вести нотатки, відстежувати. Ваші нотатки мають містити дату та опис конкретного випадку порушення дисципліни, а також іншу необхідну інформацію.

Як працює:

Ведення записів дасть вам змогу оперувати достовірними фактами під час розмови з учнем, який порушує дисципліну. Особливо корисними вони стануть у випадку, коли потрібно довести директорові, що учня слід виключити з навчального закладу.

Чому важливо:

Якщо у вас буде достовірна інформація про поведінку учня, це збільшить довіру до всього, що ви говорите з цього приводу.

Рекомендації:

- Застосовуйте санкції, про які попереджали.
- Підтримуйте будь-які спроби покращити поведінку.

- Цей матеріал базується на моделі дисципліни КАРКГАФА, розробленої Робертом Каркгафом.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергеева Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с. С.23-26.).

Завдання 10. Дайте відповіді на наступні запитання:

1. Який принцип лежить в основі роботи з порушенням дисципліни?
2. НОРМА – це методика роботи з порушенням дисципліни.

Н означає

О означає

Р означає

М означає

А означає

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергеева Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с. С.26.).

Завдання 11. Сформулюйте власну думку з приводу таких питань.

- Коли викладач не повинен втручатися?
- Наведіть приклади ситуацій, коли ви не маєте втручатися?
- Що тягне за собою опосередковане припинення небажаної поведінки?
- Коли слушно опосередковано припинити небажану поведінку?
- Яким чином можна припинити небажану поведінку?
- Наведіть приклади ситуацій, які потребують вашого безпосереднього втручання?
- Для чого пропонується розвідати ситуацію?
- Наведіть приклади ситуацій, коли ви маєте втрутитися?
- Що означає моделювання правил?
- Наведіть приклади ситуацій, коли доречно моделювати правила?

- Навіщо потрібно відстежувати поведінку учнів?
- Який метод ви використовуватимете для відстеження поведінки учнів?

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. ав-тор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олій-ника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с.С.27.)

Завдання 12. Два учні починають тихо розмовляти в той час, як ви пояснюєте новий матеріал. Використовуючи методику НОРМА, що ви зробите спочатку?

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. ав-тор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олій-ника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с.С.27.).

Завдання 13. Учень запізнився на заняття на п'ять хвилин після маленької пере-рви, а потім на десять хвилин після великої перерви. Які компонентиметодики НОРМА ви б застосували?

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. ав-тор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олій-ника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с.С.27.).

Завдання 14. Учень постійно ставить під сумнів достовірність матеріалу, який ви викладаєте. Які компоненти методики НОРМА ви б застосували?

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. ав-тор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олій-ника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с.С.27.).

Завдання 15. Вправа для самоаналізу. Будь-ласка, не замислюючись, вкажіть пальцем на себе. Куди ви вказали?

Найімовірніше, ви вказали не на голову, не на руки. Ми переконані, що ви не показали пальцем на ноги. Якщо ви така ж людина, як і всі інші на цій

планеті, ви вказали пальцем на ділянку посередині грудей, якраз біля серця.

Відомий науковець Антоніо Дамасіо стверджує, що людські істоти мають здатність відчувати емоції, тобто мають почуття, а емоції впливають на розум одразу, як тільки вони виникають. Цю думку підтверджують і лікарі, і психологи, і педагоги, що існує міцний зв'язок саме між серцем і мозком, між емоціями та розумом.

Як саме учні почуваються в конкретній навчальній ситуації має величезний вплив на те, що вони сприймають, скільки з цього розуміють, і на- скільки добре запам'ятовують інформацію для подальшого пригадування та застосування. Інтелектуальна енергія та продуктивність виснажується негативними емоціями. Викладачі, які використовують навички ефективного міжособистісного спілкування, створюють емоційний простір, який сприяє навчанню.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с. С.88.).

Завдання 16. Вправа для самоперевірки. На аркушах паперу перерахуйте емоції, які ви відчували в навчальних аудиторіях. Довільно «розмістіть» емоції там, де вам вкажуть.

(Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник /Кол. автор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника — К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. — 184 с. С.88.)

2.5. ЗАВДАННЯ З РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Під час виконання завдань з розвитку методичної компетентності майбутніх учителів доцільно застосовувати методи дискусії, ток-шоу, презентації (групові й індивідуальні), «мозкового штурму» та ін. Рекомендуємо використовувати завдання, розроблені Т. Денищич для учителів гуманітарних дисциплін, водночас адаптувавши їх до специфіки певного фаху та враховуючи кваліфікаційні вимоги до майбутніх учителів певної спеціалізації (Денищич Т. А. Педагогічна практика: зміст, організація, проблемні аспекти формування педагогічної майстерності : посібник для студентів галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальність – 035 «Філологія (українська)» / Т. А. Денищич, Г. С. Косарева. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 84 с. с.13-21).

Тема 1. Проблема сучасного уроку (з урахуванням предметної спеціалізації).

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити основні форми навчання в школі. Визначити місце, роль, завдання й особливості сучасного уроку з відповідної до вашого фаху дисципліни.
2. Проаналізувати класифікації уроків відповідно до вашої фахової дисципліни, яку ви викладатимете у школі.
3. Запропонувати варіант класифікації типів уроків для 5–11 класів, попередньо дослідивши цей аспект шляхом опитування або/і анкетування вчителів.
4. Підготувати тематичне планування уроків для 5–9 класів (тема не менше 10 годин).

Тема 2. Нестандартні форми проведення уроків за фахом.

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити причини виникнення нових форм організації й проведення уроку за вашим фахом.
2. Подати існуючі класифікації нестандартних форм навчання в сучасній лінгводидактичній літературі. Якою класифікацією Ви будете користуватися у своїй педагогічній діяльності?
3. Провести анкетування серед учителів, учнів 5–9 класів (зазначити, скільки було охоплено респондентів, регіон, назва-номер школи). З'ясувати, які поширені види нестандартних уроків, як часто вони проводяться, наскільки вони необхідні, чи достатньо методично вони розроблені, чи є схема аналізу таких уроків (інші питання за бажанням студента).
4. Проаналізувати особливості проведення нетрадиційних уроків (3–4 уроки).
5. Розробити конспект нетрадиційного уроку з дисципліни за фахом.

Тема 3. Особистісно орієнтований підхід до навчання української мови (математики, фізики, природознавства, хімії, біології тощо (обрати дисципліни за фахом)).

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити значення особистісно орієнтованого підходу в умовах модернізації сучасної шкільної освіти.
2. Проаналізувати праці українських та зарубіжних учених, в яких висвітлюється проблема особистісно орієнтованого підходу (навчання).
3. Показати реалізацію особистісно орієнтованого підходу на уроках з певних дисциплін вчителями загальноосвітньої школи №_____ або школи нового типу.
4. Розробити конспект уроку з використанням особистісно орієнтованого навчання з теми «_____».

Тема 4. Проблемно-пізнавальні завдання на уроках української мови (математики, фізики, природознавства, хімії, біології тощо (обрати дисципліни за фахом)).

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити сутність понять «проблемне навчання», «проблемна ситуація», «проблемне завдання», «проблемно-пізнавальні завдання».
2. Визначити значення проблемно-пізнавальних завдань для розвитку активності й самостійності школярів.
3. Укласти картотеку статей фахових видань з окресленого питання.
4. Провести анкетування або/і опитування, під час якого з'ясувати: мету використання проблемно-пізнавальних завдань, види, підготовка, частотність використання, роль учителя, активність і самостійність учнів.
5. Розробити проблемно-пізнавальні завдання з однієї теми для 5 та 8 класів.

Тема 5. Професійна компетентність учителя відповідного фаху.

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити сутність понять «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність» у працях вітчизняних та зарубіжних учених.
2. Визначити складові професійної компетентності учителя відповідного фаху.
3. Провести анкетування учнів і вчителів школи з метою визначення основних вимог до вчителя відповідного фаху з урахуванням складових професійної компетентності.
4. Розробити власну модель професійної компетентності вчителя певного фаху.

Тема 6. Роль особистості вчителя-предметника в інтенсифікації освітнього процесу.

Орієнтовні завдання:

1. Проаналізувати основні чинники, від яких залежність успішність навчання учнів.
2. Визначити складові процесу навчання як взаємодії вчителя й учнів.
3. Провести анкетування учнів школи та вчителів з метою визначення основних якостей сучасного вчителя.
4. Опрацювавши фахові видання, розробити модель професійної майстерності сучасного вчителя-предметника.

Тема 7. Розвиток діалогічного мовлення учнів на уроках української мови (математики, фізики, природознавства, хімії, біології тощо (обрати дисципліни за фахом).

Орієнтовні завдання:

1. Висвітлити лінгвістичні та психологічні чинники розвитку діалогічного мовлення.
2. Проаналізувати види, типи діалогу в сучасній науці.
3. Окреслити основні вимоги до організації діалогічного мовлення учнів.
4. Провести спостереження над роботою вчителів щодо розвитку діалогічного мовлення учнів. Схематично окреслити основні види робіт з удосконалення діалогічного мовлення учнів.
5. Розробити систему різнорівневих завдань з розвитку діалогічного мовлення учнів з теми «_____» в ____ класі.

Тема 8. Тестова технологія оцінювання знань, умінь і навичок з української мови (математики, фізики, природознавства, хімії, біології тощо (обрати дисципліни за фахом).

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити сутність, значення, функції тестів.

2. Види тестових завдань.
3. Визначити основні етапи розроблення тестових завдань.
4. Проаналізувати зміст, структуру, види тестового контролю в системі навчальної роботи вчителів. Провести опитування учнів й учителів школи щодо виявлення позитивних рис та недоліків цього виду контролю.
5. Розробити систему тестових завдань різного рівня (закритої і відкритої форм) з теми «_____» для _____ класу.

Тема 8. Робота з підручником на уроках української мови (математики, фізики, природознавства, хімії, біології тощо (обрати дисципліни за фахом)).

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити сутність понять «підручник», «посібник», «довідник». Визначити функції, структуру, вимоги до сучасного підручника з відповідної дисципліни.
2. Скласти список підручників з відповідної дисципліни, які використовуються вчителями та затверджені Міністерством освіти і науки України для 5–11 класів із повним бібліографічним описом.
3. Проаналізувати один параграф підручника з відповідної дисципліни для _____ класу. Звернути увагу на структурні компоненти підручника (текстові/ позатекстові компоненти, апарат організації роботи, ілюстративний матеріал, апарат орієнтації), характер дидактичного матеріалу, його відповідність вимогам стандарту, концепцій мовної освіти, чинної програми, відповідність соціокультурній лінії. Дайте характеристику проблемним, пошуковим завданням.
4. Розробити фрагменти уроків для різних класів із використанням підручників, посібників.

Тема 9. Міжпредметні зв'язки на уроках української мови (математики, фізики, природознавства, хімії, біології тощо (обрати дисципліни за фахом) як форма інтегрування учнівських знань.

Орієнтовні завдання:

1. Розкрити значення, зміст, завдання міжпредметних зв'язків під час викладання відповідної дисципліни.
2. Підібрати приклади тем для ____ класу, які ілюструють різні види міжпредметних зв'язків під час вивчення певної дисципліни.
3. Провести опитування вчителів школи щодо ефективності використання міжпредметних зв'язків на уроках з відповідної дисципліни, їх доцільність, ефективність тощо.
3. Скласти схему «Міжпредметні зв'язки на уроках з дисципліни _____».
4. Розробити інтегрований урок з розвитку зв'язного мовлення, історії та образотворчого мистецтва для 5–7 класу (за вибором студента), провести самоаналіз.

(Денищич Т. А. Педагогічна практика: зміст, організація, проблемні аспекти формування педагогічної майстерності : посібник для студентів галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальність – 035 «Філологія (українська)» / Т. А. Денищич, Г. С. Косарева. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 84 с. С.13-21).

2.6. ТВОРЧО-ПОШУКОВІ І ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Завдання укладено з урахуванням специфіки викладання різних дисциплін на основі праці: Педагогічна практика студентів у закладах загальної середньої освіти (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти) : навчальний посібник / Уклад.: Соловей М. І., Ніколаєва С. Ю., Кудіна В. В. та інш. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2020. 142 с. С.38-42. Передбачено їх виконання за результатами взаємовідвідування уроків вчителів-практиків, колег-студентів.

Основними формами і методами виконання творчо-пошукових і дослідницьких завдань може бути семінар, вебінар, групові презентації, колективні й індивідуальні дослідницькі проекти, дискусійні панелі тощо.

Завдання 1. Здійсніть аналіз окремих елементів уроку відповідно до етапів. Орієнтуйтеся натакі проблемні питання:

1. Визначте цілі (практичні, освітні, розвивальні, виховні) і тип уроку. Простежте за тим, які прийоми використовувались для досягнення основних цілей уроку, дайте оцінку їх ефективності. Визначте зв'язок цього уроку з попередніми уроками тематичного циклу.

2. Виділіть етапи уроку та зафіксуйте час, який відводився на кожний з них. Визначте ступінь відповідності структури уроку його цілям.

3. Зафіксуйте етапи уроку, визначте завдання та зміст кожного з них. Зверніть увагу на те, як здійснюється перехід від одного етапу до іншого.

Завдання 2. Схарактеризуйте практичну складову уроку.

1. Зафіксуйте вправи, які використовувались на уроці. Зверніть увагу на чіткість інструкцій учителя та відповідність їм дій учнів, на забезпеченість вправ (за необхідності) зразком, на наявність контролю.

2. Визначте форми взаємодопомоги вчителя та учнів під час проведення вправ, оцініть їх ефективність.
3. Запишіть вправи, які використовувалися на кожному етапі уроку, фіксуючи їх послідовність.
4. Визначте тип, вид використаних вправ. Оцініть їх відповідність поставленим цілям та етапам формування певних умінь.
5. Вкажіть, які вправи ви могли б запропонувати, якщо були порушення у виборі типу, виду вправ, або в їх послідовності, раціональному співвідношенні вправ.

Завдання 3. Проаналізуйте можливості використання наочних засобів під час уроків.

1. Простежте за використанням на уроці зорової вербальної (невербальної) наочності.
2. Зафіксуйте, на якому етапі які конкретні засоби унаочнення застосовувались, визначте їх мету.
3. Оцініть відповідність використаної наочності поставленим цілям, її доцільність і достатність, якість та естетичність виконання.
4. Простежте за використанням дидактичного роздавального матеріалу на уроці.
5. Зафіксуйте, на якому етапі уроку і з якою метою використовується роздавальний матеріал. Оцініть відповідність його змісту поставленим меті.
6. Охарактеризуйте форму та якість контролю під час роботи учнів з роздавальним матеріалом. Оцініть якість виготовлення вчителем роздавального матеріалу.

Завдання 4. Проаналізуйте можливості використання мультимедійних засобів під час уроків.

1. Простежте за використанням мультимедійних засобів навчання на уроці.

2. Зафіксуйте, які засоби, на якому етапі, з якою метою застосовувались учителем.
3. Оцініть методичну доцільність їх використання.

Завдання 5. Проаналізуйте можливості використання мультимедійних засобів під час уроків.

1. Простежте за проведенням ігор на уроці.
2. Зафіксуйте, на якому етапі, який вид гри, з якою метою використовувався.
3. Оцініть відповідність гри поставленій меті та віковим особливостям учнів. Охарактеризуйте організацію гри вчителем (чіткість установок, керування діями учнів під час гри, чіткість підсумків).

Завдання 6. Простежте за досягненням освітньої, розвивальної, виховної цілей уроку.

1. Визначте, які прийоми використовував учитель для виховання учнів, розвитку їх пізнавальних інтересів, пам'яті, уваги, уяви тощо, для формування навичок самостійної роботи над мовою, для розширення їхнього загального кругозору.
2. Зверніть увагу на те, чи використовувався з цією метою додатковий матеріал.
3. Вкажіть, які конкретні освітні, розвивальні, виховні цілі були досягнуті на уроці, який потенціал не було використано.

Завдання 7. Простежте за мовленням вчителя на уроці.

1. Оцініть правильність, виразність, зверненість, емоційну забарвленість мовлення вчителя.
2. Зверніть увагу на економність мовлення вчителя, його дидактичність (включення вивченого матеріалу, а також того, який вивчається і буде вивчатись у найближчий час).

3. Стежте за тим, як учитель адаптує своє мовлення (міміку, жести, повтори, спрощення, трансформації, опори тощо).
4. Зафіксуйте, коли він говорить українською мовою, чи є в цьому необхідність.
5. Встановіть співвідношення між мовленням учителя та учнів на уроці.

Завдання 8. Простежте за помилками учнів на уроці.

1. Визначте їх характер (вимовні, лексичні, граматичні тощо).
2. Встановіть причину та запропонуйте можливі шляхи їх усунення.
3. Зверніть увагу на те, які способи усунення та виправлення помилок використовує вчитель. Оцініть їх ефективність.
4. Які можливості для запобігання та усунення помилок не були використані вчителем?

Завдання 9. Простежте за дисципліною в класі та організацією уроку.

1. Визначте ступінь інтенсивності роботи учнів на уроці.
2. Зверніть увагу на те, чи не було загублено час (коли, скільки, з якої причини).
3. Зафіксуйте, які прийоми використовує вчитель для економії часу та більшої ефективності уроку.
4. Зазначте, як учитель реагує на порушення дисципліни.
5. Стежте за тим моментом, коли вчитель використовує розрядки, а також за тим, які форми розрядок він використовує.

Завдання 10. Простежте за тим, як використовує вчитель дошку на уроці.

1. Зафіксуйте, які записи були зроблені на дошці до уроку, які робились під час уроку. Визначте їх мету.

2. Оцініть грамотність записів, їх відповідність каліграфічній нормі, правильність розташування, їх доцільність і достатність.

Завдання 11. Простежте за опитуванням учнів та оцінюванням рівня сформованості навичок і вмінь.

1. Зафіксуйте, скільки учнів було опитано на уроці, скільки учнів отримали оцінку за урок.
2. Відмітьте об'єкти контролю.
3. Визначте види, форми, прийоми контролю.
4. Встановіть їх відповідність об'єктам контролю.
5. Зверніть увагу на те, як оцінювались мовленнєві дії учнів, як вівся облік оцінок.
6. Проаналізуйте виставлені вчителем оцінки за урок. Оцініть їх об'єктивність, виховний та мотиваційний потенціал.

Завдання 12. Простежте за організацією і проведенням початку уроку.

1. Зверніть увагу на те, чи готовий клас до уроку (дошка, дидактичні посібники, технічні засоби, все необхідне на партах учнів) і чи не було втрачено час через погану організацію.
2. Визначте, в якій формі проводився початок уроку, яка його мета.
3. Оцініть прийоми, які використовував учитель для її досягнення.
4. Охарактеризуйте зв'язок цього етапу уроку з наступними.
5. Вкажіть, як по-іншому можна було розпочати цей урок.

Завдання 13. Простежте за проведенням завершального етапу уроку.

1. Зверніть увагу на те, чи вчасно було його проведено.

2. Зафіксуйте, як учитель підбиває підсумки уроку, на що звертає увагу (що робили чи чого навчились, що вміємо), чи забезпечує усвідомлення учнями досягнутого рівня оволодіння мовою.
3. Оцініть своєчасність і чіткість пояснення домашнього завдання, підготовленість учнів до його виконання ходом уроку.
4. Дайте оцінку об'єктивності, виховного та мотиваційного потенціалу виставлених учителем оцінок.

Завдання 14. Простежте за перевіркою домашнього завдання та поясненням нового.

1. Зафіксуйте, на якому етапі вчитель перевіряв домашнє завдання учнів, який його зв'язок з метою уроку.
2. Визначте, які форми та прийоми контролю використовував учитель, оцініть їх ефективність.
3. Зверніть увагу на прийоми активізації учнів, а також на те, чи було забезпечене усвідомлення і виправлення помилок усіма учнями.

Завдання 15. Простежте за подачею домашнього завдання.

1. Зафіксуйте час, коли вчитель подає домашнє завдання, обґрунтуйте доцільність моменту.
2. Зверніть увагу на своєчасність пояснення домашнього завдання, якщо це відбувається на завершальному етапі уроку.
3. Визначте зміст, обсяг і мету домашнього завдання.
4. Оцініть підготовленість учнів до його виконання ходом уроку, а також те, чи буде воно служити базою для роботи на наступному уроці.
5. Зверніть увагу на чіткість, доступність пояснень учителя, на врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів.
6. Простежте, чи перевіряв учитель правильність запису домашнього завдання учнями в щоденниках.

Завдання 16. Простежте за навчанням діалогічного мовлення на уроці.

1. Визначте етап розвитку вмінь діалогічного мовлення та його відповідність місцю уроку в тематичному циклі.
2. Зверніть увагу на те, як учитель вмотивовує говоріння учнів чи правильно створює навчально-мовленнєві ситуації.
3. Запишіть, які вправи використовує вчитель, та оцініть їх відповідність даному етапу розвитку вмінь діалогічного мовлення.
4. Зафіксуйте, які допоміжні засоби навчання використовує вчитель, оцініть їх доцільність та ефективність.
5. Встановіть, чи відповідає діалогічне мовлення учнів вимогам програми.
6. Зафіксуйте форми взаємодії вчителя та учнів і учнів між собою під час проведення вправ, оцініть їх ефективність.

(Педагогічна практика студентів у закладах загальної середньої освіти (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти) : навчальний посібник / Уклад.: Соловей М. І., Ніколаєва С. Ю., Кудіна В. В. та інші. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2020. 142 с. С.38-42.).

2.7. ВПРАВИ З ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Комунікативні бар'єри, які виникають під час проходження виробничої практики майбутніми вчителями, різноманітні, зумовлені неоднаковими чинниками. Тому дуже важливо розуміти їх природу, причини виникнення та шляхи розв'язання.

Пріоритетним напрямом супроводу студентів закладів вищої педагогічної освіти є корекційно-розвивальна робота, спрямована на розвиток комунікації. Найбільш прийнятною формою може стати тренінг або година спілкування з елементами тренінгу.

Нами пропонується система вправ, спрямованих на розвиток комунікаційних навичок студентів під час підготовки до виробничої педагогічної практики та вирішення проблем міжособистісного педагогічного спілкування.

Мета: сформувати навички педагогічної комунікації, розвивати уміння долати педагогічні бар'єри у процесі проходження виробничої практики.

Вправи на розвиток правильного мовленнєвого дихання.

Правильне дихання оберігає «мовленнєвий голос» від перевтоми, передчасного зношування та дозволяє надовго зберегти його якості.

1. Вправа на розвиток дихання. Початкове положення. Основна стійка – п'яти разом, носки дещо розведені, спина пряма, голова тримається прямо, руки по швах. На рахунок «раз»: витягнути руки перед собою на одному рівні з плечима, долоні ударяються одна об одну. На рахунок «два»: піднятися на носки, одночасно відкидаючи руки назад на рівні плечей. На рахунок «три»: опуститися на всю ступню, руки підняти вгору. На рахунок «чотири»: прийняти основну стійку. Темп повільний. Підіймаючись на носки – вдих, опускаючись – видих. Стежте, щоб руки не були напружені. Повторити чотири рази.

2. Вправа «Надувний жилет». Уявіть собі, що на вас надітий гумовий надувний жилет або навіть корсет. Він щільно прилягає до нижніх ребер і, поступово наповнюючись повітрям, не стискає, а рівномірно розширює вперед і в сторони нижній відділ грудної клітки. Накачайте в нього повітря енергійно, але плавно. Вдих вільний, глибокий. Повітря легко вдихається через ніс. Тепер енергійно видихніть повітря через трохи напружені (складені як для свисту) губи (ви вийняли пробку в жилеті): «ффф - ффф – фффууу» Видуйте повітря поступово, а не викидайте його відразу. Стежте, щоб у вас не роздувалися щоки.

3. Вправа «Паперовий кораблик». Зробіть зі щільного паперу кораблик і, поставивши його на гладку поверхню столу, подуйте на нього. Розставте на шляху кораблика три — чотири сірникові коробки і змусьте його, керованого струменем повітря, що видихається, обійти, не зачепивши перешкоди. Тепер заведіть кораблик у «гавань», відгороджену на іншому кінці столу. Видих має бути сильним, точно сфокусованим. Стежте, щоб у вас не роздувалися щоки, не напружувалися шия та плечі.

Вправи на розвиток тактильної комунікації.

Такесика – невербальна комунікація, пов'язана з тактильною системою сприймання, є невід'ємною складовою педагогічного спілкування.

1. Вправа «Імпульс по колу». Ведучий по колу на інших учасників пускає імпульс (легко потискає руку учасника), інші учасники передають його по колу, відчуючи передачу імпульсу до тих пір, поки імпульс не повернеться до ведучого.

2. Вправа «Малюнок на спині». Учасники стають в дві шеренги. Тому, хто стоїть останній, дається елементарний малюнок, який він малює пальцем по спині сусіда, і так кожен передає до початку шеренги, і перший повинен намалювати той малюнок. Дається три малюнки.

3. Вправа «Рукоостискання». Метою вправи є розпізнавання людей у момент тактильного контакту. Група вільно розподілена по аудиторії. Вибирається один з учасників, він стає навпроти всіх інших, закриває очі і

простягає руку вперед. Решта по одному підходять і тиснуть йому руку. Його завдання – упізнати людину.

4. Вправа «Сліпий і поводитир». Учасники вправи розбиваються на пари. Партнер шукається з закритими очима. Завдання включає в себе дві частини.

А) Учасники, що знайшли один одного, визначаються зі своїми ролями. Один з них стає «сліпим» (надівається пов'язка на очі), а другий – «поводирем». Між «сліпим» і «поводирем» здійснюється контакт за руку. «Сліпий» знайомиться з різними об'єктами, що знаходяться в кімнаті, знайомиться з простором приміщення, вивчає зустрілися йому людей, обмацує стіни і поверхні різних предметів, отримує можливість вийти в коридор.

Б) Відбувається обмін ролями. Спочатку між «сліпим» і «поводирем» здійснюється контакт за руку, який, через деякий час, замінюється виключно аудіальним.

Учасники не обмежуються в переміщеннях, отримують можливість вивчення тренінгового приміщення. При цьому «сліпому» дається установка на пошук нових, особливих відчуттів. Після закінчення вправи учасники діляться своїми відчуттями.

«Кому доводилося складніше, «сліпому» або «поводирю»?»

«З якими труднощами ви зіткнулися в процесі виконання вправи?»

Вправи на розвиток просторової комунікації

Проксеміка – термін, введений американським психологом Е.Холом для аналізу закономірностей просторової організації спілкування, а також впливу територій, орієнтації і дистанцій між людьми на характер спілкування.

1. Вправа «молекули». Інструкція (вимовляється тренером): Уявімо собі, що всі ми атоми. Атоми виглядають так (показати). Атоми постійно рухаються і об'єднуються в молекули. Число атомів у молекулі може бути різне, воно визначається тим, яку кількість я назву. Ми всі зараз почнемо

швидко рухатися, і я буду говорити, наприклад, три. І тоді атоми повинні об'єднатися в молекули по три атома в кожен. Молекули виглядають так (показати).

Можлива модифікація: швидкість руху атомів і молекул зібраних залежить від температури навколишнього середовища. Якщо тренер називає негативну температуру, рух сповільнюється або навіть зупиняється, при підвищенні – прискорюється. По завершенню вправи можна задати питання: «Як ви себе відчуваєте?», «Чи всі з'єдналися з тими, з ким хотіли?»

2. Вправа «Шикуймося за зростом». Особливі вимоги до приміщення – достатньо простору для виконання рухавки. Тренер розміщує учасників колом і пропонує заплющити очі. Не розплющуючи очей, учасники мають вишикуватися за зростом. Можна робити кілька спроб.

3. Вправа «Живий клубок». Учасникам пропонується стояти біля дверей, взятися за руки, утворивши ланцюжок. Перший починає обертатися, «намотуючи» на себе інших учасників. Ведучий стежить за тим, щоб клубок був досить щільним. Коли всі учасники виявляться частиною клубка, оголошується наступне завдання: якомога швидше дістатися до протилежної стіни, не розпускаючи клубка. Тренер включає таймер. Учасникам повідомляється результат.

4. Вправа «Плутанина». Учасники простягають руки всередину кола, а тренер з'єднує руки грають таким чином, щоб вийшла плутанина. У кожній руці одного гравця виявляється рука іншого. При цьому тренер повинен спробувати з'єднати разом якомога більше віддалених один від одного учасників. Коли плутанина створена, групі дається обмежений час, щоб розплутатися, що не розчіплюючи при цьому рук і з обережністю поставившись до партнерів по грі, щоб не заподіяти їм біль непередбаченими рухами і діями. Фіналом гри буде або коло, або кілька груп гравців, послідовно з'єднаних один з одним. З досвіду відомо, що в 90% випадків завдання, як би вона не здавалася складна на перший погляд, є можливою. Рідкісний випадок – вузол, розплутати який не представляється можливим.

Так що в ході гри тренер веде дві ролі: підтримує гравців в прагненні розплутатися, нагадує про уважне ставлення один до одного, заохочує перевірку різних варіантів дії; завершення.

Коли завдання виконане або час минув, група разом з тренером підводить підсумки гри. Що, на їх погляд, могло посилити ефективність вирішення проблеми? Хто був висунутий групою в якості лідера або став лідером самопроголошеним? Як ставиться група до цього явища?

5. Вправа «Дистанція». У психології виділяють чотири дистанції спілкування:

інтимна (від 0 до 0,5 метра) – на ній спілкуються люди, пов'язані, як правило, близькими довірчими відносинами. Інформація передається тихим і спокійним голосом. Багато чого передається за допомогою жестів, поглядів, міміки;

міжособистісна (від 0,5 до 1,2 метра) – на ній здійснюється спілкування між друзями;

офіційно-ділова чи соціальна (від 1,2 до 3,7 метра) – використовується для ділового спілкування, причому, чим більше відстань між партнерами, тим більше офіційні їхні відносини;

публічна (більше 3,7 метрів) – характеризується виступом перед аудиторією. При такому спілкуванні людина повинна стежити за промовою, за правильністю побудови фраз.

Учасникам пропонується спілкування на цих всіх дистанціях, після закінчення обговорюються відчуття, які виникали у комунікантів.

6. Вправа «Спина до спини». Учасники (за бажанням) сідають на стільці спиною один до одного. Їх завдання — вести діалог на ту тему, що цікавить обох, протягом 3-5 хвилин. Решта учасники грає роль мовчазних глядачів.

Обговорення. Чи легко було вести розмову? У чому були труднощі? Чи є задоволення від розмови? Глядачі висловлюють свої спостереження.

Вправи на розвиток емпатії в комунікації.

Емпатія як здатність людини розуміти потреби іншого є основним компонентом педагогічної інтеракції, оскільки взаєморозуміння та співчуття співрозмовників спрямовані на гармонізацію міжособистісних стосунків, забезпечення успішного процесу спілкування

1. Вправа «Компліменти». Учасники стоять у колі. Тренер пропонує придумати компліменти партнерам, перший говорить комплімент і кидає м'яч учаснику, якому цей комплімент призначений. Цей учасник кидає м'яч іншому, якому хоче сказати свій комплімент, і так далі. Тренер стежить, щоб комплімент отримав кожний учасник.

2. Вправа «Крок назустріч». Група ділиться по два учасники. Вони стають по парах один навпроти іншого на відстані. Потрібно, ступаючи, говорити приємні слова своєму другові навпроти. Наприклад: «Ти вчора зробив цікаву доповідь, всі просто заслухалися», «Ти такий же мужній, як ...». Слова не можна повторювати.

3. Вправа «Словник емоцій». Учасники об'єднуються в команди: першу, другу і третю. (Тренер формує команди за номерами.) У педагогічній комунікації часто виникають емоційні стани, які буває важко визначити. Часто партнер або ми самі стаємо в невизначеному стані: емоція виникла, але зрозуміти, що відбувається з нами (або з партнером), ми не можемо. Щось невизначене, якась тривога, сум'яття почуттів, неясний відгомін якогось почуття ... Тим часом ці емоції порушують ясність комунікації, вносять «емоційний шум».

Не треба ігнорувати емоційний стан, а кваліфікувати і визнати його з двох причин: 1) для того, щоб цей емоційний стан в менш інтенсивним і перестав бути перешкодою; 2) для того, щоб цей емоційний стан, названий і зрозумілий, став важливим сигналом, що сприяє більш точному розумінню партнера і самого себе.

Кожна команда протягом 10 хвилин повинна скласти якомога довший список емоційних станів. Це будуть проміжні стани, наприклад, зацікавленість, нетерпіння, схвильованість. Ці стани містять в собі елементи і

позитивних, і негативних емоцій. Наприклад, схвильованість може поєднувати в собі насагу і нервозність, нетерпіння – це і передчуття радісної події, і тривожне очікування чогось неприємного. Отже, кожна команда придумує список з емоцій, що поєднують в собі елементи позитивних і негативних переживань. Припустимо, якщо якийсь з цих елементів буде переважувати. Головне, щоб були присутні і ті, і інші елементи.

На цю роботу дається 10 хвилин. Після закінчення 10 хвилин тренер пропонує командам почати. Кожна команда називає один стан. Якщо цей стан вже було названо іншою командою, повторювати його не можна. Ви просто повинні будете викреслити його зі свого списку. Під час обговорення підсумків вправи тренер може задати питання: «Які нові стани ви для себе відкрили?» Як правило, учасники звертають увагу на те, яка бідна їх повсякденна мова, у якій для опису станів рідко використовуються інші слова, крім «нормально» або «погано». Учасники знову відкривають для себе такі слова, як сум'яття, сумбур, азарт, насолода небезпекою, зосередженість, заклопотаність, здивованість, здивування, напружене очікування, незатишно, дискомфортно.

В процесі обговорення тренер може торкнутися також питання про те, що вербалізація почуттів може відбуватися з різним ступенем шанобливості по відношенню до партнера.

4. Вправа «Чарівна скринька». У коробку заздалегідь потрібно покласти дзеркало. Кожен учасник підходить до коробки, дивиться всередину й каже одну хорошу річ про людину, чиє зображення він бачить всередині, не відкриваючи групі секрету, хто там. Коли учасники заглядають у коробку, вони бачать там своє відображення, тобто повинні сказати щось хороше про себе.

5. Вправа «Картопля» Навряд чи хто-небудь вважає, що кілограм картоплі наповнений індивідуальністю. Кожний учасник бере собі по картоплині, уважно роздивляється, з'ясовує «особливі прикмети». На це

дається 1 хв. Потім картопля змішується. Кожний повинен знайти свою картоплину і описати її.

Обговорення. Часто буває так, що ми сприймаємо яку-небудь групу, наприклад, етнічну, як ціле, і не замислюємось про те, що кожний її представник є унікальним і неповторним. Кожен з нас – індивідуальність.

Вправи на розвиток педагогічної антиконфліктної комунікації.

Педагогічний конфлікт – найгостріший спосіб розвитку і подолання значущих суперечностей, що виникають у взаємодії учасників педагогічного процесу, який зазвичай супроводжується негативними емоціями та потребує розв'язання і гармонізації.

1. Вправа «Незакінчене речення». Пропонується всім учасникам по черзі продовжити речення «Конфлікт для мене – це ...». (Час на виконання 5 хвилин). Отже, кожен по-своєму сприймає конфлікт, з різними емоціями, але для більшості це малоприємне явище. Як свідчить практика, тривалі, нерозв'язані конфлікти призводять до відчуження в колективі, до погіршення психологічного клімату в будь-якій групі. Тому конфлікти потрібно розв'язувати. Та спочатку треба з'ясувати причину конфлікту – це вже половина справи у його вирішенні.

2. Вправа «Сніжинки». Порядок виконання: мовчки візьміть листок, складіть його навпіл, відірвіть правий верхній кут, складіть ще раз навпіл, ще раз відірвіть правий верхній кут, ще раз складіть навпіл, ще раз відірвіть верхній правий кут, розгорніть листок і покажіть свій «витвір мистецтва».

Зверніть увагу, які різні у вас вийшли сніжинки! Хоча був чіткий алгоритм дій. Чому це відбулося? А якби всі сніжинки були однаковими, світ був би нудним і незмінним. Всі люди різні, тому між ними і виникають конфлікти. Саме конфлікти відіграють найважливішу роль в житті окремої людини, розвитку сім'ї, школи, будь-якої організації, держави, суспільства і людства в цілому. У якійсь мірі вони навіть необхідні для розвитку ситуації і стосунків, для зростання особистості, інакше може наступити застій.

3. Вправа «Малюнок удвох». Група учасників ділиться на пари. Кожна пара отримує лист паперу. З цієї миті і до закінчення вправи розмовляти не можна. Необхідно узяти одну ручку удвох і так, щоб обидва партнери тримали її, намалювати малюнок на вільну тему.

Готові малюнки обговорюються: чому намалювали саме це, хто що малював, як вам малювалося і так далі. З'ясовується, що учасники поводитися в цій ситуації абсолютно по-різному: хтось «рвався в бій» і малював сам, ігноруючи партнера; хтось намагався вгадати наміри іншого і запропонувати свої ідеї, хтось байдуже малював «по черзі», а хтось взагалі віддав малюнок на відкуп напарникові. Чому це так? Виявляється: у тих ситуаціях, в яких наші інтереси не збігаються з інтересами іншої людини (а саме так виникає конфлікт!), можна поводитися абсолютно по-різному.

4. Вправа «Ситуації». У парі вибирають одну ситуацію: один учасник виголошує ідеї (+, -), другий їх записує (бажано більше +). Кожна група зачитує свою ситуацію і називає тільки плюси з обраної ситуації. Обговорення вправи.

Ситуації:

- 1) Ви не змогли відповісти на запитання Вашого учня з предмета, який викладаєте.
- 2) Ви забули зробити своїй подрузі те, що обіцяли.
- 3) Ви невдало провели заняття (лекцію).
- 4) В учительській у присутності інших педагогів Вам робить зауваження колега, указуючи на помилки, допущені на уроці.

5. Вправа «Перетворення свинцю в золото». Конфлікти можуть викликати гнів, ненависть, ворожість, можуть призводити до насильства. Деякі конфлікти закінчуються у залах суду або навіть війнами. Проте конфлікти несуть у собі потенціал численних сподіваних позитивних результатів.

Зараз кожен учасник звернеться до наступного зі словами: «Конфлікт – це погано ...». Той, до кого зверталися, відповідає: «Так, це погано, але ...» й намагається назвати якийсь позитив у конфлікті.

Ведучий підкріплює вправу плакатом.

«Що є позитивного у конфлікті?»

- Конфлікти показують проблеми, які мають бути вирішені.
- Конфлікти звертають увагу на те, що нам треба змінюватися.
- Конфлікти розкривають наші прагнення і бажання.
- Конфлікти з'ясовують, хто ми є, якими є наші цінності, а також допомагають нам зрозуміти іншу людину.

- Конфлікти послаблюють нудьгу, звертають увагу на нові цілі, стимулюють інтерес.

6. Вправа «Пояснить». Учасники об'єднуються у групи і обговорюють один із способів вирішення конфліктів, підшуковують приклад із життя чи історії. Потім один із групи пояснює і наводить свій приклад. Учасники визначають найпродуктивніший спосіб вирішення конфліктів

Способи вирішення конфліктів:

- *Уникнення конфлікту* (іноді відмова від власних цілей; намагання ухилитися від участі у конфлікті).
- *«Третейський суд»* (звертання за допомогою у вирішенні конфлікту до третьої особи).
- *Аналіз ситуації* (на нейтральній стороні, щоб жодна із конфліктуючих сторін не мала переваги, почуття психологічної захищеності).
- *Конкуренція* (активне відстоювання своєї позиції, шляхом наведення все нових і нових логічних міркувань).
- *Ультиматум* (пред'явлення рішучої вимоги з погрозою застосування засобів впливу у випадку відмови).
- *Співпраця сторін* (спільний пошук вирішення проблеми, варіантів, які задовольнили б обидві сторони).
- *Компроміс* (угода на основі взаємних поступок).

ГЛОСАРІЙ

Бакалавр – здобувач вищої освіти на першому (бакалаврському) освітньому рівні, підготовка якого здійснюється за освітніми програмами у закладах вищої та фахової передвищої освіти і спрямована на здобуття кваліфікації відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Підготовка Б. реалізується відповідно до Законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Національної рамки кваліфікацій тощо. Загальні і фахові компетентності, предметні результати підготовки Б. у закладах вищої і фахової передвищої освіти вміщують розроблені Міністерством освіти і науки стандарти вищої освіти. Крім того, в освітніх програмах, за якими здійснюється підготовка Б., окреслено специфічні компетентності та предметні результати, зважаючи на специфіку й унікальність певної програми.

Л-ра: Закон України «Про вищу освіту» (2014). URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>; Закон України «Про освіту» (2017). URL: [://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text); Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>; Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>; Затверджені Стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti>; Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015). URL: https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Standart_EPVO.pdf

(Ходаківська С.В. Бакалавр // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих

імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 33).

Бібліотечні ресурси – складові або підвиди інформаційних ресурсів. Узагальнювальне поняття «інформаційні ресурси» нагромаджених у суспільстві знань розглядається у вузькому та широкому значенні слова. У вузькому — це знання, вже готові для доцільного соціального використання, тобто відчужені від носіїв і матеріалізовані. У широкому сенсі — вони включають в себе всі відчужені від носіїв і включені в інформаційний обмін знання, існуючі як в усній, так і в матеріалізованій формі.

Л-ра: Українська бібліотечна асоціація. <https://ula.org.ua/profesiyni-resursi>; Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації : аналітична записка / Лобузін К. В., Дубровіна Л. А., Гарагуля С. С., Горовий В. М., Коновал Л. В., Лобузін І. В., Горєва В. В., Кіраль С. С., Ковальчук Г. І., Костенко Л. Й., Попик В. І., Яременко Л. М. ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. – Київ: НБУВ, 2020. – 60 с. 978-966-02-9475-2 (друковане видання). – 978-966-02-9476-9 (електронне видання). – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003844>

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.84.).

Вебінар – форма навчальної онлайн-зустрічі, що може проходити у формі тренінгу, лекції, відеоконференції, практичного заняття та ін. Такий формат дозволяє отримувати інформацію, обмінюватися досвідом за допомогою використання сучасних гаджетів з доступом до інтернету незалежно від місця перебування учасників. Під час В. може використовуватися система голосувань і опитувань, що розширює

можливості взаємодії спікера зі слухачами. Сервіси, що використовуються для проведення В.: FREECONFERENCECALL.COM; ZOOM; MICROSOFT TEAMS; WEBEX; GOOGLE HANGOUTS; MYOWNCONFERENCE; CLICKMEETING.

Л-ра: Сервіси для проведення вебінарів. Інтерньюз Україна. (2020). URL: <https://cutt.ly/fEZXOAc>

(Грищенко Ю.В. Вебінар // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 38).

Веб-квест (англ. *web* – всесвітня павутина; *quest* – поиск) – передача медіаджерела або завдання з елементами рольової гри для багатьох слухачів за допомогою інформаційних ресурсів Інтернету. Термін «В.к.» (WebQuest) був введений професором освітніх технологій Університету Сан-Дієго (США) у 1995 р. Автор займався розробкою інноваційних додатків Інтернету для застосування в освіті з різних предметів і рівнів навчання.

Л-ра: Веб-квест. Описание деятельности. URL: <https://cutt.ly/yEZXF0B>; Кадемія, М.Ю., Ткаченко, Т.В., & Євсюкова, Л.С. (2011). Інноваційні технології навчання:словник-глосарій. Львів: Видавництво «СПОЛОМ»; Что такое веб-квест? URL: <https://cutt.ly/9EZ XKJC>

(Грищенко Ю.В. Веб-квест // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 40).

Дослідницькі завдання – різновид практичних завдань, під яким розглядається проблемне завдання, що спрямоване вивчення певних фактів

та явищ, актуалізацію знань про них з метою вироблення й систематизації суб'єктивно нової інформації про дійсність. Їх виконання передбачає здійснення студентами певних дослідницьких дій, а саме: аналіз змісту матеріалу та прийомів роботи з ним, визначення можливостей для диференціації).

Л-ра: Степанок, К. (2018). Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи як проблема педагогічної науки. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 3, 292-300. Бердянськ: БДПУ.

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.88).

Дистанційне навчання – форма організації освітнього процесу, що застосовується з метою забезпечення якості навчальної, дослідницької, консультативної діяльності майбутніх педагогів, учителів-практиків, інших фахівців, що сприяє інтенсифікації навчання, активній комунікативній взаємодії між педагогом-наставником і тими, хто навчається. ...Основними ресурсами, що забезпечують ефективність організації Д.н., є програми Moodle Google, Classroom Microsoft, Teams, комунікаційні платформи Zoom, Hangouts, Skype; сайти закладів освіти, де розміщено навчально-методичні видання, практичні розробки, рекомендації, практикуми тощо.

Л-ра: Закон України «Про вищу освіту» (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>; Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>; Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2020 року №466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>; Наказ Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2019 р. №536 «Про затвердження Положення про

інституційну форму здобуття загальної середньої освіти». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/64866/

(Ходаківська С.В. Дистанційне навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 52).

Діалогічні стратегії навчання – це стратегії спілкування педагога з учнями (студентами) на основі діалогічної комунікації, що орієнтує тих, хто навчається, на пошук ціннісних смислів у процесі спільної творчої діяльності, коли педагог виступає в ролі помічника – консультанта, який забезпечує рівень інформаційних можливостей самостійного пошуку учнів (студентів), здійснює корекцію і контроль набутих знань, умінь, навичок.

Л-ра.: Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>; Радчук, Г. (2017). Освітній діалог як інноваційна гуманітарна технологія професійного становлення особистості у ВНЗ. *The pedagogical process: theory and practice (series: psychology)*, 1 (56); Вовк, М.П., Філіпчук, Н.О., Грищенко, Ю.В., Соломаха, С.О., & Султанова, Л.Ю. (2019). Технології навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: практичний посібник. Київ. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718746/>

(Соломаха С.О. Діалогічні стратегії навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 54).

Електронні бібліотеки – файлові сховища, в яких документи відсортовані по каталогах (папках, директоріях, фолдерах) відповідно до тематики, хронології або формату. Незважаючи на те, що бібліотечна справа в Україні знаходиться на початковій стадії на сьогодні існують і розвиваються різноманітні електронні бібліотеки та окремі електронні видання в Інтернет, серед яких можна знайти потрібні матеріали для вивчення будь-якої дисципліни в педагогічному університеті або для наукових досліджень. Як викладачі, так і студенти можуть використовувати зарубіжні мережні сховища інформації, ресурси, що дозволяють розмістити, прочитати, завантажити, викласти на окремий сайт електронні видання в мережі Інтернет (Осадчий, В.В., 2012).

Л-ра: Осадчий, В.В. (2012). Система інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів в умовах педагогічного університету. С.О. Сисоєва (Ред.). Мелітополь: Видавничий будинок ММД. 420 с.

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.88-89).

Е-навчання (англ. *e-learning* – електронне навчання) – система дистанційного навчання за допомогою інформаційних та електронних технологій, також сюди відносять віртуальне і мережеве навчання.

Л-ра: Биков, В.Ю. (2008). Дистанційна навчання. *Енциклопедія освіти України*. Кремень, В.Г. (Ред.). К.: Юрінком Інтер.; Кухаренко, В.М., & Сиротенко, Н.Г. (2001). Дистанційне навчання – педагогічна технологія 21 сторіччя. Комп'ютерноорієнтовані системи навчання, 4. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова; Муходінова, К.М. (2017). Електронне навчання. його переваги та розвиток у Майбутньому. *Маркетинг і контролінг: сучасні виклики підприємництва*. Київ. URL: <https://cutt.ly/fEZCxZg>; Семеріков, С.О.

(2009). *Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах.* (Дис. д-ра пед. наук). Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова, Київ; Стандарт SCORM и его применение. URL: <https://cutt.ly/rEZCmSG>

Грищенко Ю.В. Е-навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 64).

Електронні освітні ресурси — засоби навчання, що сприяють ефективній організації очного і дистанційного навчання у різних закладах освіти на основі використання Інтернету і мультимедіа. Використання Е.о.р. пов'язане з упровадженням електронного навчання. ... Серед основних різновидів Е.о.р. виокремлено такі, як: електронна хрестоматія, електронний довідник, електронний лабораторний практикум, електронний навчальний посібник, електронний освітній ігровий ресурс, електронний підручник, електронний практикум, електронний робочий зошит, електронний словник, електронні дидактичні демонстраційні матеріали, електронні методичні рекомендації тощо.

Л-ра: Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси (наказ №1060 від 01.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text>)

(Ходаківська С.В. Електронні освітні ресурси // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 73).

Змішане навчання (англ. *blended learning*) – сучасна освітня технологія, в основі якої лежить поєднання онлайн навчання, традиційного і самостійного навчання; цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовують для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення) (Бугайчук, 2016); цілеспрямований процес здобування знань, набуття вмінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі впровадження і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання (Кухаренко, 2016).

Л-ра: Бугайчук, К.Л. (2016). Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 4, 1-18. Т. 54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_3; Кухаренко, В.М. (Ред.). (2016). Теорія та практика змішаного навчання. Харків: Міськдрук, НТУ ХПІ; Лісецький, К.А. (2015). Модель змішаного навчання в системі вищої освіти. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/lisetskyi_model.pdf.; Мізюк, В. (2019). Змішане навчання як інноваційний підхід інтеграції навчального процесу у закладах освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 3 (66), 172-177; Andrade, D. (2015). Blended Learning – What is it, Pros/Cons, Tips and Resources. URL: <https://cutt.ly/REZMkOb>.

(Грищенко Ю.В. *Змішане навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти*

дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 85).

Індивідуальна освітня траєкторія педагога – шлях особистісного і професійного розвитку педагога в умовах формальної (у системі післядипломної освіти), неформальної (неінституалізовані форми професійного вдосконалення) та інформальної (самоосвіта) освіти з метою реалізації власного потенціалу, розвитку набутих компетентностей, саморозвитку та самовдосконалення упродовж життя. ...З-поміж основних чинників, що дозволяють спроектувати І.о.т. розвитку кожного педагога, визначають *внутрішні* (спрямованість на неперервність розвитку професіоналізму, задоволення кар'єрних прагнень, матеріальних потреб, самореалізація, потреба у визнанні спільнотою, учнями) та *зовнішні* (розвиток науки, інновацій, потреби ринку праці, вимоги до працівника з боку організації, керівництва тощо).

Л-ра: Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>; Половенко, О.В., & Кірішко, Л.М. (2018). Безперервна освіта педагога за індивідуальною освітньою траєкторією. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського».

(Вовк М.П. Індивідуальна освітня траєкторія педагога // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 98-99).

Інновація (англ. *Innovation* – нововведення) – прогресивні ідеї, методи, технології, засоби в галузі науки, освіти, економіки, управління та інших сферах життєдіяльності людини, спрямовані на реалізацію досягнень

науково-технічного прогресу з метою якісних змін та удосконалення попередніх досягнень.

Л-ра: Закон України «Про інноваційну діяльність». (2002). *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 36, ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15/ed20121205/find?text=%B2%ED%ED%EE%E2%E0%F6%B3%BF;>

Козловська, І.М., & Мамрич, С.М. (2002). Короткий словник інноваційної педагогіки професійної освіти. Львів: ОНМЦ ПТО; Сидоренко, В.В. (2013). Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: акме-синергетичний аспект: термінологічний словник-довідник. Донецьк: Витоки; Яковлева, В.А., & Ніколенко, Н.А. (2017). Особливості педагогічної інноваційної діяльності. *Young Scientist*, 12 (52). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/118.pdf>; Ярмаченко, М.Д. (Ред.). (2001). Педагогічний словник. Київ: Педагогічна думка.

(Грищенко Ю.В. *Інновація // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 100).*

Інтерактив – різновид організації освітнього процесу, що реалізується шляхом використання інтерактивних методів, що почали застосовувати за кордоном, коли запроваджувалась в освіту демократична педагогіка. Інтерактивні форми і методи передбачають організацію комфортних умов учіння, при якій всі студенти активно взаємодіють між собою і викладачем, використовуючи моделювання життєвих і професійних ситуацій, ролеві ігри та методи, що дають змогу створити ситуації пошуку, співпереживання, суперечностей, ризику, сумніву, переконання, задоволення, аналізу та самооцінки своїх дій, спільне розв’язання проблем. Викладач в

інтерактивному навчанні не лише є носієм інформації і певної суми знань, завдання якого передати ці знання, а постійно і активно стимулює студента до самостійної творчої роботи, виконуючи роль проєктувальника і консультанта» (Ягоднікова, В.В., 2009).

Л-ра: Ягоднікова, В.В. (2009). Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал».

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.91-92).

Інтерактивні методи навчання – методи навчання, що дозволяють інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння й творчого застосування знань при вирішенні практичних завдань; підвищують мотивацію, спонукають до пошукових активних дій; формують здатність мислити неординарно; надають досвід встановлення ціннісно-змістових відносин зі світом; є необхідною умовою становлення й удосконалення професійної компетентності; передбачає можливість комунікації, співробітництва у процесі пізнавальної і творчої діяльності (Сисоєва, С.О., 2011, с. 38-39). Ефективність цих методів полягає насамперед у реалізації «принципу інтеракції – постійної взаємодії учнів (студентів) між собою, їх співпраці, спілкування, співробітництва», адже «учитель (викладач) у такій моделі навчання — лише організатор і координатор інтерактивної взаємодії; у ході інтерактивного навчання учні (студенти) вчаться бути демократичними, вчаться спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення» (Кремень, В.Г. (Ред.), 2008).

Л-ра: Кремень, В.Г. (Ред.). (2008). Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер.; Сисоєва, С.О. (2011). Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ: ВД «ЕКМО».

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.92).

Кейс-метод (англ. *case method*, метод ситуаційного аналізу) – сучасна технологія, що має на меті комплексне вирішення завдання і передбачає виконання певних дій: аналіз проблеми, пошук можливих варіантів її вирішення, вибір найбільш оптимальних шляхів. Такий підхід стимулює креативність студентів і учнів, мобілізує комплекс знань та поєднує навчальну, аналітичну і виховну діяльність.

Л-ра: Ковальова, К., & Ковальов, В. (2010). Методологічні аспекти методу casestudy при викладанні економічних дисциплін. *Вища школа: проблеми економічної освіти*, 2; Медкова, О.М. (2015). Кейс-метод як особливий вид навчального матеріалу. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1272> <http://visnyk.academy.gov.ua/wp->; Сурмін, Ю.П. (2015). Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. *Вісник НАДУ*, 2. URL: content/uploads/2015/06/04.pdf; Сурмин, Ю., Сидоренко, А., Лобода, В., Фурда, А., Катерыняк, И., & Кеси Меер. (2002). Ситуационный анализ, или Анатомия кейс-метода. Сурмин Ю.П. (Ред.). К.: Центр инноваций и развития; Пащенко, Т.М. (2014). Застосування кейс-технологій у підготовці кваліфікованих робітників. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*, 4, 131-144. К.: «НВП Поліграфсервіс».

(Грищенко Ю.В. Кейс-метод // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 115).

Компетенція / компетентність – суголосні поняття, які вживаються на позначення професійних якостей, що визначені як узагальнені вимоги до фахівців певного фаху (компетенція) та характеризують рівень володіння ними з проекцією на конкретну особистість (компетентність). На сучасному етапі відбувається інтенсивне дослідження цих понять у контексті їх застосування до галузей освіти і спеціальностей. С. Гончаренко визначив, що «компетенції можуть бути виведені як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі. Ознакою компетенції є її специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (*освітні галузі*), навчальні предмети, змістові лінії. Науковець довів, що компетентність (лат. *competentia* – коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо. Ця думка підтверджує синергетичний принцип набуття знань, їх осмислення, формування компетентності шляхом не лише лінійної передачі інформації, але й під впливом інших факторів, зокрема соціальних чинників.

Л-ра: Гончаренко, С.У. (2011). Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2. Рівне: Волинські обереги; Вовк, М.П., Султанова, Л.Ю., Філіпчук, Н.О., Соломаха, С.О., & Грищенко, Ю.В. (2019). Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика. К. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718748/>

(Вовк М.П. *Компетенція / компетентність // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 117).*

Комунікативні уміння – професійна якість педагога, що передбачає засвоєння норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування, вдосконалення умінь і навичок спілкування в офіційно-діловій сфері, оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, виховання потреби в самоосвіті й самооцінці для постійного вдосконалення особистісно-мовленнєвої діяльності; оволодіння уміннями сприймати, впізнавати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування; розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення; формування умінь і навичок переконливо викладати свої думки, дискутувати, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, вести діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету (Гордієнко, В., 2014, с. 101).

Л-ра: Гордієнко, В. (2014). Професійно-мовленнєва підготовка молодших спеціалістів біржової діяльності. (Дис. канд. пед. наук). Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Київ.

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.95).

Методи навчання – способи організації пізнавальної діяльності учнів, яка забезпечує оволодіння знаннями, методами пізнання і практичної діяльності; упорядкована за певним принципом спільна діяльність учителя і учнів, що представляє собою систему прийомів або способів і спрямована на розв’язання навчально-виховних завдань; впорядковані способи взаємопов’язаної діяльності вчителя і учнів, які спрямовані на досягнення мети освіти. Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємозалежної діяльності викладача й учнів, спрямований на розв’язання навчально-виховних завдань. Метод – шлях пізнання; спосіб побудови і обґрунтування

наукового знання; спосіб пізнання предмету науки. Метод – сукупність відносно однорідних прийомів, операцій практичного/теоретичного освоєння дійсності (Антонова, О.Є. (Уклад), 2014)).

Л-ра: Антонова, О.Є. (Уклад). (2014). Словник базових понять з курсу «Педагогіка» (2-ге вид.) (с. 46). Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.98-99).

Моделювання педагогічних ситуацій – процес утворення ситуацій-моделей, які імітують стан і динаміку навчально-виховного процесу. Найбільш доцільними формами моделювання педагогічних ситуацій є індивідуальні та групові, які обираються з урахуванням можливостей, рівня пізнавального й професійного інтересу майбутніх учителів (Савченко, К.Ю., 2013).

Л-ра: Савченко, К.Ю. (2013). Формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей засобами моделювання педагогічних ситуацій. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream>.

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.100).

«М'які» навички (soft skills) педагога – спектр професійних й особистісних якостей, що зумовлюють успішність професійного розвитку педагога, є супровідними до професійних, фахових компетентностей, важливі з урахуванням специфіки професійної діяльності, з поміж яких – лідерські якості, здатність працювати в команді, презентаційні навички, аналітичні здібності, навички комунікація, стресостійкість, креативність та ін.

Л-ра: Абашкина, О. (2010). Soft skills: ключ к карьере. URL: <https://www.pro-personal.ru/article/7811-soft-skills-klyuch-k-karere>;
Зінченко, А.Г., & Саприкіна, М.А. (2016). Навички для України 2030: погляд бізнесу. Київ; Коваль, К.О. (2015). Розвиток «soft skills» у студентів — один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 2. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/827>
(Вовк М.П. «М'які» навички (soft skills) педагога // *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник* / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 164).

Онлайн-навчання — це дистанційна форма здобуття освіти за допомогою сучасних інформаційних технологій; може бути як індивідуальна, так і групова форма О.н. Застосовується при неможливості навчання офлайн, під час карантину, з метою мобільності отримання освітніх послуг. Дозволяє навчатися значній кількості слухачів у зручний час (відеоуроки або відеокурси, розміщені на певній платформі у запису), розширює територіальні можливості отримання освіти, перебуваючи в іншому місті або іншій країні. ...Сучасний формат О.н. представлений значною кількістю курсів з різних предметів для різних вікових груп від авторитетних викладачів провідних університетів України і світу. Найбільш популярними є: Prometheus <https://prometheus.org.ua/>; ВУМ (Відкритий Університет Майдану) <https://vumonline.ua/>; EdEra (Education Era) <https://www.ed-era.com/>; Lingva skills <https://lingva.ua/>; Освітній Хаб (EduHub.in.ua) <https://eduhub.in.ua>; Duolingo <https://uk.duolingo.com>; TED (Technology, Entertainment, Design) <https://www.ted.com/>; Coursera <https://ru.coursera.org/>.

Л-ра: Добірка безкоштовних онлайн-сервісів для навчання українською (2017). URL: <https://mizky.com/article/222/online-education-ua>;

МОН та Мінцифри запустили платформу «Всеукраїнська школа онлайн», 11 грудня 2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-ta-mincifri-zapustili-platformu-vseukrayinska-shkola-onlajn>; Підбірка онлайн-платформ для самоосвіти. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/news/pidbirka-onlain-platform-dlia-samoosvity>

(Грищенко Ю.В. Онлайн навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 170).

Освітня програма – тотожне поняття освітньо-професійної, освітньо-наукової чи освітньо-творчої програми, що реалізуються у закладах фахової передвищої, вищої освіти або науковій установі на певному освітньо-кваліфікаційному рівні (рівні молодшого спеціаліста, бакалаврському, магістерському, докторському, науковому) і складається з певних складових (обов'язкові та варіативні дисципліни, практики, наукова робота, публікаційна діяльність тощо), що передбачає формування певних компетентностей з урахуванням специфіки опанування фаху.

Л-ра: Закон України «Про вищу освіту» (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20#Text>; Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>; Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>; Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19>; Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському

просторі вищої освіти (2015). URL:
https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Standart_EPVO.pdf

(Вовк М.П. Освітня програма // *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник* / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 172).

Офлайн-навчання – це традиційна форма навчання, яка передбачає проведення занять в аудиторіях закладів освіти (загальноосвітніх, професійних заклади, закладів вищої освіти та ін.).

Л-ра: Воробьева, А.А. (2018). Современное образование: онлайн или офлайн? Интернет и современное общество. URL: <https://openbooks.itmo.ru/ru/file/8428/8428.pdf>; Марковська, М. (2020). Змішане навчання. Як вчителі працюють і офлайн, і онлайн. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/articles/zmishane-navchannya-yak-vchyteli-pratsyuuyut-i-oflajn-i-onlajn/>

(Грищенко Ю.В. Офлайн-навчання // *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник* / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 179).

Педагогіка партнерства – різновид педагогічного впливу на особистість, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Концепція Нової української школи наскрізно ґрунтується на засадах П.п., в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнями і батьками.

Л-ра: Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/2020/12/05/konczepczyia.pdf>.

(Соломаха С.О. Педагогіка партнерства // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 185).

Педагогічна майстерність – професійна якість особистості педагога, що пов'язана з необхідністю вияву педагогічного такту, педагогічної комунікативної дії на особистість учня (студента, магістранта, аспіранта). Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, результативність, доцільність, творчість (оригінальність) (Гончаренко, С.У., 1997). До властивостей педагогічної майстерності належать професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка (Зязюн, І.А. (Ред.), Крамущенко, Л.В., & Кривонос, І.Ф., 2004).

Л-ра: Гончаренко, С.У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь.; Зязюн, І.А. (Ред.), Крамущенко, Л.В., & Кривонос, І.Ф. (2004). Педагогічна майстерність. Київ: Вища школа.

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.103).

Педагогічна освіта – сфера підготовки педагогічних кадрів для всіх закладів освіти, що реалізується у фахових передвищих та вищих закладах педагогічної освіти, класичних університетах, галузевих наукових установах та передбачає формування у них спектру загальних і фахових компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій та відповідних стандартів, затверджених Міністерством освіти і науки України на всіх рівнях (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр, доктор філософії).

Л-ра: Авшенюк, Н.М., Дяченко, Л.М., Котун, К.В., Марусинець, М.М., Огієнко, О.І., Сулима, О.В., & Постригач, Н.О. (2017). Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів: аналітичні матеріали. Київ: ДКС «Центр»; Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>; Лук'янова, Л.Б. (2020). Про взаємодію Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України з університетами у реалізації Концепції розвитку педагогічної освіти. *Вісник НАПН України*, 2 (1). URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/70/99>; Сотська, Г.І. (2015). Проблеми сучасної педагогічної освіти в Україні у вимірах Євроінтеграційних процесів. *Освіта для сучасності – Edukacja dla wspólności*. Т. 1; Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015). URL: https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Standart_EPVO.pdf

(Вовк М.П. Педагогічна освіта // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 198).

Перевернуте навчання (англ. *flipped learning*) – форма навчання, яка передбачає самостійне опрацювання навчального матеріалу за допомогою відеофрагментів, а на уроці – його колективне обговорення. Такий підхід дозволяє відійти від стандартних форм уроку, сприяє розвитку креативності, творчості, самостійності, індивідуальності.

Л-ра: Білоусова, Н.В., & Гордієнко, Т.В. (2019). Застосування технології перевернутого навчання в роботі загальноосвітнього навчального закладу. *Молодий вчений*, 5.2 (69.2), травень, 102-105; Кадемія, М.Ю., Євсюкова, Л.С., & Ткаченко, Т.В. (2011). Інноваційні технології навчання:

словник-глосарій. Львів: Вид-во «СПОЛОМ»; Ремизова, Е.Г. (2014). Реализация методики смешанного обучения по модели «перевернутый класс» на уроках информатики. URL: <http://www.myshared.ru/slide/959515/>

(Грищенко Ю.В. *Перевернуте навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 209).*

Портфоліо педагога – педагогічна технологія, яку розглядають як певний кейс «імідж-файлів» для презентації власних досягнень, зокрема як можливість зворотного зв'язку під час вивчення певної теми та під час виконання поставлених навчальних завдань, а також як інструмент оцінювання, що має на меті, на відміну від тестування чи співбесіди, розкрити особистісний потенціал кожного слухача. ...Основний зміст П. полягає в тому, щоб показати все, на що здатна людина на практиці. П. – це спланована заздалегідь індивідуальна добірка особистих досягнень, досьє людини, самопрезентація.

Л-ра: Дубасенюк, О.А. (2004). Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. *Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін*. Житомир: Вид-во ЖДУ; Кендюхова, А.А. (2015). Формування професійних компетенцій педагога за допомогою технології порт фоліо. *Нова педагогічна думка*, 3 (83). URL: <https://cutt.ly/8RiTIBG>; Гавриш, Р.Л., & Водолазська, Т.В. (2012). Портфоліо як інноваційна технологія підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. URL: <https://cutt.ly/tRiTSCk>; Юзик, М. (2019). Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти України та Словаччини. *Нова педагогічна думка*, 4 (100).

(Соломаха С.О. // *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В.*

Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 214).

Практична підготовка вчителя – важлива складова професійної підготовки вчителя у закладах вищої педагогічної освіти, фахової передвищої освіти, що полягає у набутті практичних умінь педагогічної діяльності, опанування елементами педагогічної майстерності, методичної компетентності, іншими професійними якостями. ... На кожному освітньому рівні відповідно до освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів передбачено проходження різних видів практик: педагогічної, методичної, фахових (фольклористичної, діалектологічної тощо), асистентської, науково-дослідницької, викладацької, стажерської та ін.

Л-ра: Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні. (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>; Семенов, О.М., Базиль, Л.О., & Дятленко, Т.І. (2008). Фахова практика вчителя-словесника. Суми. URL: <https://rctpd.sspu.edu.ua>

(Вовк М.П. Практична підготовка вчителя // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 217).

Проектне навчання – один із видів навчання, що спрямований на розвиток творчих здібностей, креативності, аналітичного мислення, комунікативності, індивідуальності. П.н. передбачає застосування різних методів і засобів навчання, а також інтеграцію знань з різних предметних галузей. У процесі П.н. учні (студенти) займаються самостійною дослідницькою діяльністю, що дозволяє на практиці перевірити знання отримані у процесі навчання, стимулює до занурення в певну галузь, з метою отримання нової інформації, її переосмислення, узагальнення, оформлення і

презентації шляхом створення проєкту. П.н. передбачає індивідуальну або колективну діяльність, що сприяє розвитку самостійності, відповідальності, надає можливість проявити себе в якості лідера.

Л-ра: Кремень, В.Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. К.: Юрінком Інтер, 717.

(Грищенко Ю.В. Проєктне навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 224).

Професійний стандарт педагога — затверджений в законодавчому порядку стандарт професійних вимог до педагога, в якому визначено професійні, фахові компетентності з урахуванням потреб ринку праці та дозволяють спроектувати алгоритм здобуття професійних кваліфікацій. П.с. співвіднесені з Національною рамкою кваліфікацій та визначаються потребами ринку праці.

Л-ра: Наказ Міністерства освіти і науки України №1143 від 10.08.2018 р. «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18#Text>; МОН пропонує для громадського обговорення проєкт профстандарту за професіями «Вчитель початкових класів ЗЗСО», «Вчитель ЗЗСО». URL: <https://cutt.ly/eRhRsPT>

(Ходаківська С.В. Професійний стандарт вчителя // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 231).

Професійно орієнтовані ситуації – моделювання проблемних ситуацій, що можуть виникати у майбутній професійній діяльності. Сутність методу полягає в тому, що у процесі розв’язання проблемної професійної ситуації використовується власний досвід, застосовується аналіз, учні (студенти, курсанти) оволодівають професійними знаннями шляхом самостійного вирішення проблеми, а не пасивним прослуховуванням інформації, вчаться здобуті знання використовувати на практиці (Козак, Л.В., 2009).

Л-ра: Козак, Л.В. (2009). Професійно-орієнтовані форми навчання у підготовці фахівців туризму. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/1809/1/L_Kozak_PPTP_1_GI.pdf

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.105-106).

Самоосвіта – це процес здобуття освіти самостійно, коли людина відчуває брак знань в конкретній галузі і намагається досягти бажаного результату. Спонукає до самоорганізації, самоконтролю, системності, наполегливості, працьовитості, цілеспрямованості; інформальна освіта.

Л-ра: Гончаренко, С.У. (1997). Український педагогічний словник. К.: Либідь; Сисоєва, Л.Є. (2011). Неперервна освіта в Україні: її складові і тенденції розвитку. Післядипломна освіта в Україні, 1; Ткаченко, Л. (2016). Самоосвіта. Сучасний психолого-педагогічний словник. Шапран, О.І. (Ред.). Переяслав-Хмельницький; Ярмаченко, М.Д. (2011). Педагогічний словник. К.: Педагогічна думка.

(Грищенко Ю.В. Самоосвіта // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих

імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 242).

Сертифікація педагогів – процес зовнішнього оцінювання якості професійного досвіду педагогів з метою виявлення професіоналів, агентів змін в освітньому просторі, що здійснюється добровільно упродовж трьох етапів (незалежне тестування, самооцінювання, спостереження експерта) і передбачає у результаті матеріальне заохочення на результатами ефективної інноваційної педагогічної діяльності. З 2019 р. здійснюється пілотна спроба проходження С.п.

Л-ра: Закон України «Про освіту». Ст. 42 «Академічна доброчесність». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>; Постанова Кабінету Міністрів України (№1190 від 27.12.2018 р.) про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#n16>

(Вовк М.П. Сертифікація педагогів // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 246).

Сучасні освітні технології (СОТ) (від грец. «*techne*» – мистецтво, майстерність, «*logos*» – наука) – це комплекс спільних дій суб'єктів та об'єктів педагогічного процесу, спрямованих на підвищення якості освіти, раціонального використання засобів і умов навчання, досягнення бажаних результатів навчання з урахуванням сучасних запитів суспільства. До СОТ відносять: інформаційно-комунікаційні технології, проектні технології, технології розвитку критичного мислення, проблемного навчання, технології розвиваючого навчання, ігрові технології, здоров'язберігаючі технології, кейс-технології, технології інтегрованого навчання та ін.

(Грищенко Ю.В. *Сучасні освітні технології // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 248).*

Технологія навчання – за визначення ЮНЕСКО це в загальному розумінні системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завдання оптимізацію освіти. У найбільш поширених дефініціях Т.н. акцентується увага на логічній упорядкованості структурних елементів, послідовності її реалізації в освітньому процесі. Водночас достатньо часто дослідники розглядають це поняття з позиції проектування на конкретну дисципліну з урахуванням специфіки структурування змісту, добору форм і методів педагогом-предметником у межах дисципліни, яку він викладає.

Л-ра: Гончаренко, С.У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь; Дичківська, І.М. (2012). Інноваційні педагогічні технології. 2-ге вид., доп. Київ: Академвидав; Змеєв, С.И. (2002). Технология образования взрослых. М.: ИЦ «Академия»; Зязюн, Л.І. (2008). Філософія педагогічної дії. Черкаси: Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького; Вовк, М.П., Султанова, Л.Ю., Філіпчук, Н.О., Соломаха, С.О., & Грищенко, Ю.В. (2019). Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика. К. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718748/>; Назарова, Т.С. (1997). Педагогические технологии: новый этап революции. *Педагогика*, 3, 21-27; Пометун, О. (2007). Інтерактивні методики та система навчання. К.: «Шкільний Світ»; Сисоєва, С.О. (2006). Педагогічні технології: коротка характеристика сутнісних ознак. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 2; Лук'янова, Л.Б., Аніщенко, О.В., Сігаєва, Л.Є., Зінченко, С.В., Баніт, О.В., & Дорошенко, Н.І. (2013). Сучасні технології освіти дорослих. Кіровоград:

Імекс-ЛТД; Чернишова, Є.Р. (Ред.). (2014). Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти. Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти».

(Вовк М.П. *Технології навчання // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 254).*

Тренінг (англ. *training* – навчання, тренування) – групове заняття, в ході якого слухачі здобувають теоретичні і практичні знання. ...Т. проводять для різної цільової і вікової аудиторії, залежно від його спрямованості, мети і завдань. Т. технології застосовуються у психології, педагогіці, економіці, бізнесі, управлінні, соціології та ін. Типи Т.: освітній, особистісно-розвивальний, психотерапевтичний, соціально-психологічний, корекційний, бізнес-тренінг та ін.

Л-ра: Бопко, І.З. (2015). Роль інноваційних технологій у формуванні педагогічної техніки майбутніх учителів іноземних мов. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2. URL: <https://cutt.ly/8RiLyga>; Вовк, М.П., Султанова, Л.Ю., Філіпчук, Н.О., Соломаха, С.О., & Грищенко, Ю.В. (2019). Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика. К. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718748/>; Мірошник, С.І. (2012). Навчальний тренінг як оптимальна форма організації навчання педагогічних працівників в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Народна освіта*, 2 (17). URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/269>; Оніщенко, О.В. (2015). Тренінг як інноваційна методика навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник, 132. Педагогічні науки*. С. 108;

(Грищенко Ю.В. Тренінг // Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика : словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 328 с.; с. 258).

Фасилітативні методи – методи навчання, що опираються насамперед на ціннісно-сміслову основу майбутньої професійної діяльності, коли між суб'єктами утворюється глибокий, стійкий зв'язок допомоги, полегшення, сприяння у спрямуванні процесу пошуку інформації на професійний розвиток (Левченко, О.О. (2008). Фасилітативна діяльність педагога в контексті суб'єкт-суб'єктного підходу до педагогічної діяльності. Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка, 39, 23–28. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка., с. 25). Функція фасилітації полягає «в створенні умов та допомоги у розвитку професіоналізму суб'єктів на засадах креатопедагогіки та допомоги в налаштуванні сприйняття інформації та педагогічної взаємодії» (Левченко, О.О. (2007). Формування фасилітативної компетентності студентів-психологів за умов впровадження інтерактивних технологій професійної підготовки. В.Д. Бudyко, О.М. Пехоти (Ред.), Науковий вісник Миколаївського державного університету (с. 72-73). Миколаїв: МДУ., с. 72-73).

Л-ра: Левченко, О.О. (2008). Фасилітативна діяльність педагога в контексті суб'єкт-суб'єктного підходу до педагогічної діяльності. Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка, 39, 23–28. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка; Левченко, О.О. (2007). Формування фасилітативної компетентності студентів-психологів за умов впровадження інтерактивних технологій професійної підготовки. В.Д. Бudyко, О.М. Пехоти (Ред.), Науковий вісник Миколаївського державного університету (с. 72-73). Миколаїв: МДУ

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.110).

Форма навчання – цілеспрямована, чітко організована, змістовно насичена і методично оснащена система пізнавального і виховного спілкування, взаємодії, відносин учителя й учнів. Форми організації навчання бувають трьох видів: навчально-планові форми навчання (урок, лекція, семінар, домашня робота, іспит та ін.) мають навчальне і виховне значення, сприяють формуванню світогляду, забезпечують засвоєння дітьми конкретних навчальних дисциплін, вироблення визначених умінь і навичок; позапланові форми навчання (бригадно-лабораторні заняття, консультації, конференції, гуртки, екскурсії, заняття за просунутими і допоміжними програмами) – дозволяють удосконалювати знання школярів, розширювати їх кругозір; допоміжні форми навчання (групові й індивідуальні заняття, групи вирівнювання, репетиторство) забезпечують диференціацію й індивідуалізацію навчального процесу, сприяють як подоланню відставання окремих учнів від вимог єдиного рівня загальної освіти, так і прискореному просуванню школярів, які успішно засвоюють навчальну програму. (Антонова, О.Є.(Уклад) (2014). Словник базових понять з курсу «Педагогіка» (2-ге вид.). Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка., с. 100.).

Л-ра: Антонова, О.Є.(Уклад) (2014). Словник базових понять з курсу «Педагогіка» (2-ге вид.). Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.

(Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с. С.110-111).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Викладацька практика для здобувачів наукового ступеня доктора філософії: навчальна програма / укл. М.П. Вовк; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 118 с.
2. Громова Н.В. Педагогічна практика з української мови та літератури [Текст]: методичні рекомендації для студентів 4-го курсу факультету іноземної та слов'янської філології / Н.В. Громова, В.А. Захарова. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. – 80 с.
3. Денищич Т. А. Педагогічна практика: зміст, організація, проблемні аспекти формування педагогічної майстерності : посібник для студентів галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальність – 035 «Філологія (українська)» / Т. А. Денищич, Г. С. Косарева. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 84 с.
4. Змішане навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Навчально-методичний посібник / Оксана Пасічник, Юлія Єлфімова, Христина Чушак, Олена Шинаровська, Андрій Донець. — К.: 2021. — 92 с.
5. Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посіб. / Олена Семеног, Ольга Грищенко. 2015. – 217с.
6. Лавріненко О.А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ : посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с.
7. Методичні рекомендації до проведення практик (для студентів спеціальностей: 035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика), 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика), 8.02030303 Філологія (Прикладна

- лінгвістика), 6.020303 Філологія* (Мова і література (російська)). – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – 108 с.
8. Мороз-Рекотова Л.В. Організація педагогічної практики в умовах дистанційного навчання. – Режим доступу: <http://dspace.bdpi.org:8080/xmlui/handle/123456789/4276>
9. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия: в 9 т.: пер. с англ. – М.: ИНФРА-М: Весь Мир. Т. 9 : Справочный. 2001. –192 с.
10. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: [монографія] / авт. кол.: Лук'янова Л.Б., Сігаєва Л.Є., Аніщенко О.В. та ін. – К.: Пед. думка, 2012.– 420 с.
11. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – С. 32.
12. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 328 с.
13. Педагогічна практика студентів у закладах загальної середньої освіти (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти): навч. посіб. / Уклад.: Соловей М.І., Ніколаєва С.Ю., Кудіна В.В. та ін. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2020. –142 с.
14. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сігаєва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С.О. Сисоєвої. – К. ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
15. Пехота О.М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти]. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

16. Пономаревський С.Б. Навчально-виховні технології в сучасних українських школах: навч. посіб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: iprood.ua
17. Практикум педагогічної майстерності: Навчальний посібник / Кол. автор.: Сергєєва Л.М., Молчанова А.О., Пащенко О.В. та ін./ За ред. В.В. Олійника – К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2008. – 184 с.
18. Семенов О.М., Вовк М.П., Дятленко Т.І, Громова Н.В. Фахова практика майбутнього вчителя-філолога: традиції та інновації: навч. посіб. – Київ: Талком, 2021. – 377 с.
19. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
20. Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти: практичний посібник / М.П. Вовк, Г.І. Сотська, Н.О. Філіпчук, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Л.Ю. Султанова, Н.С. Гомеля. – К.: Талком, 2019. – 320 с.
21. Технології професійного розвитку педагогів: методичний порадник / Упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.-метод. посіб.; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – К., 2016. – 231 с.
22. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика: навч.-метод. посібн.: автори-упоряд.: Цюняк О.П., Довбенко С.Ю., Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. – 190 с.

Content and methodological bases of production practice organization in institutions of higher pedagogical education: methodological recommendations / M.P. Vovk, V.P. Hordienko; Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. – 2022. – 128 p.

Methodological recommendations based on modern scientific, practice-oriented study offer workshops, research, creative search, and other tasks that can be applied to develop the digital competence of a future teacher of various specialties, their language culture, research, methodological and innovative competencies, improving the level of pedagogical skills. The focus is on the possibilities of effective organization of production practice of future teachers in institutions of higher pedagogical education in the distance and mixed formats, which is especially important in the context of a pandemic. The presented glossary and the list of up-to-date recommended sources enable improvement of the quality of organizing the production practice remotely and in the auditorium.

Methodological recommendations will be helpful for teachers in institutions of professional pre-higher and higher pedagogical education, managers of pedagogical and production practice, students obtaining higher education at the bachelor's level, and teachers of general education institutions participating in the production practice organization for future teachers of various specialties, as well as anyone interested in improving the quality of practical training of future teachers.